

SKÓGRÆKTARFJELAG ÍSLANDS

Ársrit 1940

Kaupið timbur,

glugga, hurðir og lista,
hjá stærstu timburverzlun
og trjesmiðju landsins.
Hvergi betra verð.

Kaupið gott efni og góða vinnu. —
Þegar kústin fer að aldast mun það
koma í ljós að það mæghættar sig.

TIMBUVERZLUNIN

VÖLUNDUR ^H/_F

REYKJAVÍK

SÍMI 431 SÉNNEFNI VÖLUNDUR.

ÁRSRIT
SKÓGRÆKTARFJELAGS ÍSLANDS
1940

Efnisyfirlit:

Einar Benediktsson: Bjarkir	bls. 5
M. Júl. Magnús: Skógræktarfelag Íslands 10 ára	- 7
Hákon Bjarnason: Höfuðbólið Haukadalur	- 18
Á. G. E.: Meistarinn gamli	- 41
Hákon Bjarnason: Víðir og víðirækt	- 42
Sami Skóg- og trjáræktarsjóðir.....	- 47
Úr ferðabók E. Ól. og Bj. P.: Skógar landsins um miðja 18. öld og nýttar þeirra	- 61
Haflíði Helgason: Guðm. Bjarnason klæðskeri	- 70
Hákon Bjarnason: Starf Skógræktar Ríkisins	- 72
Skýrslur um störf skógræktarfelaga:	
1. Skýrsla Skógræktarfelags Íslands.	- 78
2. Reikningur ->- -	- 79
3. Skýrsla ->- Borgfirðinga	- 80
4. - ->- Skagfirðinga	- 80
5. Reikningur ->- -	- 82
6. Skýrsla ->- Eyfirðinga	- 84
7. Reikningur ->- -	- 85
Listi yfir trjáplöntur frá Skógræktarfel. Íslands	- 87
Fjelagatal	- 88

Einar Benediktsson:

Bjarkir.

*Þær hlífðu sjer nokkrar við hamra skjól
og horfðu á móti risandi sól,
á stofninum aldna, með unglimið nýtt
hjá alfara stiginum mjóa.
Þar vöfðust þær örmum og hlúðu sér hlýtt,
hin harðgerðu trje, gegnum blítt og strítt,
og guð, hann ljet bjarkirnar gróa.*

*Um langar styrjaldir hyrjar og höggs
bar höndin ráns hina blikandi öx,
og stofnar og kvistir af iðinni önn
í eldanna kesti hlóðust.
En herjandi logann og hjarnsoltna tönn,
með höfuðin beygð undir þyngjandi fönn,
samt blessaðar bjarkirnar stóðust.*

*Því þeim var það ætlað að bera sitt bar
um byggðir og heiðar frá jökli að mar.
Já, þær áttu að græða Íslands und
með upprjettum, stoltum meiðum -
með heitorð af ástum í ilmviða lund,
með æskutrú bundna við hverja grund
og frægð yfir liðinna leiðum.*

*Svo birti þá loks yfir aldanna unn
og árljóminn skein um hinn bælda runn ;*

í von mændi landið á viðanna hjálm
 til að verma og hlífa og prýða.
 Og svipur kom yfir vorn seiga álm –
 menn sáu hvað bjó í úthafsins pálm,
 ef tímar til lífs fengju að líða.

Þá brýndist á ný þeirrar axar egg,
 sem eyddi til forna hinn dafnandi legg,
 og neistann kveikti ein níðings hönd,
 svo nakin er byggðin og heiðin;
 og fast reyrðust aftur hin brestandi bönd,
 en bjarkanna ey er hneyksli um öll lönd,
 með barnunga. myrta meiðinn.

Ó, bjargið þið einhverju, hamranna hlje.
 Himinsól vermdu þau lífvænu trje,
 fyrir allt, sem vor björk hefur borið og strítt,
 svo hún beri oss framtíðarskóga.
 Ein frelsandi mund komi og hlúi nú hlýtt
 hinum harðgerðu viðum með unglimið nýtt.
 Vor guð, lát þá verndast og gróa.

M. Júl. Magnús:

Skógræktarfelag Íslands 10 ára.

Á þessu ári, 27. júní, er Skógræktarfel. Íslands 10 ára.

Þetta er ekki hár aldur, en þó er frá þessum árum margs að minnast, þótt fæst af því verði hjer talið.

Á þessum tímum stríðs og dýrtíðar verður allt að spara svo sem auðið er og þess vegna verða þessar línur færri, en jeg hefði annars óskað, en þó get jeg ekki neitað mjer um, á þessu fyrsta tugsafmæli fjelagsins, að birta hjer fyrstu tildrög og framkvæmdir fjelagsins samkv. bókum þess.

Á fundi í Íslandsdeild N. J. F. 10. maí 1930 vakti Sig. Sig. bún.málastj. máls á því, að fjelagið gengist fyrir stofnun skógræktarfel. fyrir allt Ísland. Kvað hann málið vera nokkuð rætt og lítið eitt undirbúið af nokkrum mönnum. Meðal annars hefði verið talað um stofnun slíks fjelagsskapar við stjórnina og nokkra þingmenn, og því hvarvetna verið vel tekið. Flutti hann því næst þetta yfirlit um skógræktarmálið:

» Það er sagt, að land vort hafi áður verið skógi vaxið milli fjalls og fjöru. Að þetta sje rjett hermt, blandast engum hugur um, enda þótt skógurinn víðast hvar hafi verið fremur smávaxinn.

Á þeim þúsund árum, sem feður vorir hafa byggt landið, hefir skógurinn að mestu verið eyddur, svo nú er landið víðast hvar nakið og bert, aðeins á nokkrum stöðum, þar sem skógarnir hafa verið víðlendastir og beztir, finnast ennþá nokkrar leifar af þeim.

Um aldamótin síðustu var starf hafið til að vernda

H. B.

Frá stofnfundinum í Almannagjá 27/6 1930. Sig. Sig. bún.málastjóri flytur ræðu.
T.v. M. Júl. Magnús, en t. h. H. Hauch, landsþingsmaður.

skógarleifarnar og gróðursetja nýja skóga og trje. Þetta starf hefir víða borið sæmilegan árangur, betri en margir bjuggust við í fyrstu. Þar, sem friðaðar hafa verið skógarleifar, þótt þroskalitlar væru, er nú að vaxa upp þróttmikill skógur. Þar, sem gróðursettar hafa verið útlendar trjátegundir, er árangurinn einnig sæmilega góður, eins og sjá má á Trjáræktarstöðinni og Gróðrarstöðinni á Akureyri; ennfremur á gróðrarstöðinni á Þingvöllum og víðar.

Af þeirri reynslu, sem þegar er fengin, er það auðsætt, að möguleikar eru hér all miklir til trjá- og skógræktar.

Áhugi almennings fyrir því að gróðursetja trje og runna heima við hús og bæi mun líka vera að færast töluvert í vöxt á seinni árum. En miklum örðugleikum hefir það valdið, hve erfitt það er, og jafnvel oft ómögulegt, að fá ódýrar plöntur, sem heppilegar sjeu til gróðursetningar. Þetta hefir, meðal annars, komið þeim mönnum, sem málefnum unna, til að athuga hvernig úr þessu yrði bætt.

Ríkið fæst að vísu nokkuð við skógræktarmál, og hefir skógræktarstjóra, sjérfróðan mann, í þjónustu sinni, en starf hans hefir að mestu verið innifalið í því, að sjá um friðun og verndun þeirra litlu skógarleifa, sem eftir eru.

Ef skógræktarmálum Íslands á að miða fljótt og vel áfram er auðsætt, að til þess þarf almenn samtök landsmanna, og til þess að fá þau, er eina leiðin að stofna öflugan fjelagsskap.

Á síðastliðnum vetri ræddu þeir, Sigurður Sigurðsson, búnaðarmálastjóri og Jón Rögnvaldsson, skógræktarmaður í Fífilsgerði, sín á milli um stofnun fjelagsskaps, sem starfaði fyrir skógrækt á Íslandi.

Í tilefni af þúsund ára afmæli Alþingis mun nokkur vakning hafa komið meðal landa vorra í Vesturheimi um að styrkja skógræktina á Íslandi, var jafnvel nokkuð um það ritað í íslenzku blöðin þar vestra.

Í tilefni af því ritaði Sigurður Sigurðsson grein í blaðið Lögberg, þar sem hann stuttlega skýrði frá skógræktar-

málunum á Íslandi fyrr og nú, og hverjir möguleikar væru þar fyrir hendi.

Nokkru seinna barst Sig. Sigurðssyni brjef frá B. Magnússyni, St. James, Man. Canada. Í því brjefi skýrir hann frá því, að meðal Vestur-Íslendinga sje nú stofnað fjelag, kallað »Vínlandsblómið«, sem hafi það einkamarkmið, að efla skógræktina á Íslandi.

Um sama mund barst ríkisstjórninni brjef frá New York »Bird and Tree Club«, þar sem fjelagið býðst til, í tilefni af Alþingishátíðinni, að gefa landinu trjáplöntur til gróðursetningar á Íslandi.

Brjefi þessu mun þó hafa verið svarað á þann hátt, að heppilegra myndi að fjelagið útvegaði trjáfræ, sem hentugt væri til sáningar á Íslandi.

Af því, sem hjer að framan stuttlega er skráð, leiddi því beint að athuga, hvort ekki væri tímabært að efla til stofnunar landsfjelagsins »Skógræktarfelag Íslands«.

Það hann nú fundinn að athuga málið og taka ákvörðun um, hvort fjelagið vildi takast á hendur stofnun »Skógræktarfelags Íslands« og þá helzt þannig, að stofnfundur yrði haldinn á Þingvöllum á »Alþingishátíðinni«.

Urðu um þetta töluverðar umræður og voru flestir málshefjendur þess fýsandi. Þá var lesið upp frumvarp til laga fyrir fjelagið, sem búið var að semja, og síðan kosin 5 manna nefnd til að sjá um allan undirbúning málsins. Hlutu þessir kosningu: Sig. Sigurðsson, búnaðarmálastj., M. Júl. Magnús, læknir, Ásgeir L. Jónsson, áveituverkfr., Pálmi Einarsson, ráðunautur og H. J. Hólmjárn, efnafr.

Nefndin sendi svo boðsbrjef til allt að 2000 málsmetandi manna víðsvegar um land ásamt lagafrumvarpinu, sem nefndin hafði gert nokkrar breytingar á. Var þar skorað á menn að gerast fjelagar og safna meðlimum og fylgdu sjerstakir áskriftarlistar til þess.

Á Þingvallahátíðinni hafði svo nefndin sjerstakt tjald, þar sem safnað var meðlimum og var H. J. Hólmjárn skrifstofustj. þar.

Frá stofnfundinum í Almannagjá 27/6 1930.

H. B.

Það var tilætlunin að hafa sjerstakan fána yfir tjaldinu og var búið að semja um gerð hans, en málarinn, sem átti að draga hann upp, brást okkur alveg, svo yfir tjaldinu var aðeins borði með nafni fjelagsins.

Undirtektir máttu heita allsstaðar góðar. Söfnuðust loforð um þátttöku út um allt land og á Þingvöllum safnaðist fjöldi meðlima, einnig víðsvegar að af landinu. Einnig bárust nokkrar gjafir, þó sumt af þeim væri ekki afhent fyrr en löngu síðar.

Undirbúningsnefndin hafði samið við Alþingishátíðarnefndina um sjerstakan tíma, svo stofnun fjelagsins gæti farið fram sem einskonar aukaþáttur milli annara skemmtiatriða á hátíðinni. En það vildi svo illa til, að fyrsta dag hátíðarinnar gerði skyndilega hið mesta hrakviður, svo fresta varð leikfimissýningu, sem þá átti að fara fram, og fór hún ekki fram fyrr en næsta kvöld samtímis stofnfundi fjelagsins. Dróg þetta vitanlega mjög úr aðsókn að stofnfundinum, svo þangað tíndust ekki nema örfáar sálir (um 60) af öllum þeim manngrúa, sem þarna var staddur. Af þessari

ástæðu var hann einnig haldinn nokkru síðar um kvöldið, en upphaflega stóð til.

Stofnfundurinn var settur kl. 10 um kvöldið, föstudaginn þann 27. júní í Almannagjánni nokkru fyrir norðan fossinn. Hafði þar verið komið fyrir ræðupalli á hentugum stað, þar sem vel sá yfir og hljóðbært suður yfir gjána, enda var dálítill brekka andspænis ræðupallinum og röðuðu áheyrendur sjer þar. Af hendi undirbúningsnefndar setti M. Júl. Magnús fundinn með stuttu ávarpi. Þá tók til máls H. Hauch landsþingsmaður frá Danmörku. Var hann þarna kominn að tilhlutun undirbúningsnefndarinnar. Flutti hann hvatningarerindi til fundarins og dróg upp hliðstæðuna á þessu fjelagi, sem hjer væri verið að stofna, og Heiðafjelaginu danska. Sagði hann all ýtarlega frá afrekum Heiðafjelagsins, hversu aðstaða þess hefði verið erfið til að byrja með og hversu mikla blessun það hefði flutt Danmörku, fegrað landið og bætt, svo þar væru nú blómlegir skógar og góð ræktarlönd, þar sem áður voru óræktar heiðalönd, kyrkingslegt kjarr og vesældarlegur gróður eða auðir sandar. Starfið hefði verið erfitt og margt mistekist í fyrstu, en smám saman hefði reynsla fengist og árangur og þar með verið björninn unninn. Þetta nýja fjelag hefði sett sjer háleitt takmark, samboðið þeirri einstöku hátíð, sem hjer væri haldin, og þó takmarkið væri óra fjarri, þá mundi það samt názt, ef starfað væri af festu og góðum vilja.

Næstur talaði Sig. Sigurðsson bún.málastj. og er ræða hans prentuð í 1. árs riti fjelagsins. Ýmsir fleiri tóku síðan til máls og var ákveðið að stofna fjelagið, voru lög þess samþykkt og stjórn kosin. Allir, sem viðstaddir voru stofnfundinn, voru áður innritaðir í fjelagið.

Eins og áður er getið, þá mátti kalla, að undirtektir væru góðar um land allt og á Þingvöllum voru all margir innritaðir í fjelagið. Því miður var þessum góða árangri ekki fylgt eftir sem skyldi. Eftir mikil átök, sem hafa heppnast, er hætt við að komi værdartími. Svo fór hjer. Sumarið fór í hönd og í stað þess að fylgja hinum góða árangri

þegar eftir, þá leið allt árið og næsta ár án þess að veruleg gangskör væri gerð til þess, að halda fjelaginu saman, ná inn fjelagsgjöldum og efla áhugann. Þegar svo fyrir alvöru er byrjað á þessu undir 1. aðalfund fjelagsins 1932, þá reyndust eftirtekjurnar mun rírari, en ætlað var. Þá var komið verðfall og kreppa, hátíðar- og hrifningarvíman runnin af mönnum og áhuginn horfinn. Það fór hjer sem oft, að hugsjónirnar urðu að þoka fyrir öðrum áhyggjum og meir aðkallandi úrlausnarefnum.

Loforð um þátttöku munu hafa orðið hátt á 4. hundrað alls á landinu, en þegar farið var að telja saman raunverulega borgandi meðlimi á árinu 1932, þá reyndust þeir ekki nema rúmlega 200. Í fyrstu árbók fjelagsins, sem kom út árið 1933, eru prentaðir allir meðlimir fjelagsins í árslok 1932. Síðar var ákveðið, að prentað yrði meðlimatal 5. hvert ár, á hálfum og heilum áratug. Næst var því fjelagatal prentað 1935 og svo nú. Fjelagatalið 1940 er miðað við afmælisdag fjelagsins, en það sem af er þessu ári hafa all margir nýir fjelagsmenn bætzt við. Af töflunni sjest vöxtur fjelagsins.

1932: 1	heiðursfj.	26	æfifj.	190	ársfj.	Alls	223
1935: 1	-	36	-	333	-	-	364
1940: 1	-	37	-	589	-	-	627

Eins og fjelagatalið ber með sjer, eru fjelagar dreifðir um allt land, þó auðvitað sjeu Reykvíkingarnir flestir. Á síðustu árum hafa víða verið stofnuð fjelög út um land, sem svo eru einskonar deildir í aðalfjelaginu, þó þau sjeu á engan hátt háð því um stjórn eða framkvæmdir. Fyrirkomulagið hefir smám saman færst í það horf, að þessi fjelög gjalda til Skógræktarfelags Íslands 50 aura af meðlim, en í staðinn njóta þau margskonar fríðinda, fá t. d. ársskýrslur sínar prentaðar endurgjaldslaust, fá plöntur, leiðbeiningar o. fl. fyrir ekkert eða eins lágt gjald og frekast er unnt og Ársrit fjelagsins fyrir lægsta kostnaðarverð handa meðlimum sínum. Þessar deildir hafa verið stofnaðar:

Skógræktarfelag Eyfirðinga
 -»- Skagfirðinga

Skógræktarfelag Vestmannaeyja
-»- Borgfirðinga

Á aðalfundi fjelagsins 1940, sem var haldinn á Laugarvatni 29. júní, var ákveðið að stofna deild í Árnessýslu og kosin nefnd til þess að undirbúa stofnun fjelagsins með haustinu.

Í þeim hjeruðum, þar sem stofnuð hafa verið skógræktarfelög, hefir fjelögum í Skógræktarfel. Íslands vitanlega fækkað, því meðlimirnir flytja sig eðlilega í sitt hjeraðsfjelag.

Af öðrum fjelögum, sem hafa skógrækt meðal annars á stefnuskrá sinni, svo sem búnaðarfjelög, ungmennafjelög, ýms kvenfjelög o. fl., hefir þátttaka orðið miklu minni en vænta mátti. Í fjelaginu eru nú 2 kvenfj., 5 búnaðarfj. og 4 ungmennafjelög. Hefir þó öllum slíkum fjelögum á landinu verið skrifað og skorað á þau, að styrkja þetta þarfa málefni.

Vissulega verður ekki búist við miklu af svo fámennum fjelagsskap. Að vísu hefir það notið mikils stuðnings úr ýmsum áttum og ber þar fyrst að minnast Bæjarstjórnar Rvíkur, sem gaf fjelaginu 9 ha. land í Fossvogi undir trjáræktarstöð sína, og alþingis, sem hefir veitt því fastan árlegan styrk síðan 1932, nema árið 1934. Af öðrum styrkjum má nefna styrk frá búnaðarþingi árin 1931 og '32, 200 kr. hvort ár. Fyrir tilstilli Árna G. Eylands hefir fjelaginu borist gjafir frá Norsk Hydro og Stickstoff Syndikat, Hamborg, kr. 200,00 og 195,80, og eins að Norsk Skogselskap gaf fjelaginu eitt ár 20 þús. trjáplöntur og 100 haka til notkunar við gróðursetningu. Úr sjóði Friðriks VIII. fjeck fjelagið styrk 1934. Síðustu 3 árin hefir fjelagið einnig notið A. W. Hansens legats frá Danmörku, sem Búnaðarfjel. Ísl. ljet fjelaginu eftir um 5 ára skeið. Af einstökum mönnum ber að nefna sænska skólastjórann Fr. Sandwall, sem gaf fjelaginu 1000 kr. á stofndegi þess, og eins barst því gjöf frá Vestur-Íslendingum, síðar afhent, kr. 777,99. Að síðustu ber ekki að gleyma kaupmannastjettinni í Rvík, sem

með auglýsingum hefir gert fjelaginu fært að koma út Ársriti sínu.

Hvað er þá orðið okkar starf?

Aðal framkvæmdir fjelagsins hafa að sjálfsögðu verið í skógræktarstöðinni í Fossvogi, sem nú er metin kr. 12829,38 og er það mjög lágt mat. Þessi stöð er enn ekki há í loftinu, en þá verða menn að athuga það, að þessi starfsemi er þess eðlis, að árangurinn lætur bíða lengi eftir sjer, enda er tilgangurinn með henni ekki fyrst og fremst sá, að koma upp skemmtigarði, heldur trjáuppeldisstöð, sem með tímanum geti látið af hendi trjáplöntur með vægu verði til gróðursetningar fyrir fjelagsmenn og fjelagsdeildir.

Ársrit hefir fjelagið gefið út síðan 1932 og síðan 1935 á hverju ári. Þessum fjelagsskap er þannig farið, að fjelagsmenn hafa lítið af starfseminni að segja og því erfiðara að halda áhuganum vakandi en í fjelögum, þar sem fundir eru tíðir og öðrum skemmtiatriðum til að dreifa. En ársritinu var ekki aðeins ætlað að vera tengiliður með því að flytja fregnir af starfsemi fjelagsins, heldur einnig að flytja almennan fróðleik um skógrækt og trjárækt almennt. Þar birtast skýrslur Skógræktar Ríkisins og allra skógræktarfjelaga á landinu og auk þess hefir það flutt margar fróðlegar greinar um trjá- og skógrækt og nytsemi hennar. Ritið er þannig orðið - eins og að var stefnt í upphafi - aðalrit um öll skógræktarmál landsins og nauðsynlegt hverjum þeim, sem um þau mál hugsar og með þeim vill fylgjast.

Eitt af hinum merkilegustu málum, sem fjelagið hefir beitt sjer fyrir, má vafalast telja friðun Bæjarstaðarskógar. Vakti Ásg. L. Jónsson máls á því í fyrsta ársriti fjelagsins og kom málið til umræðu á aðalfundi 1934. Skógrækt Ríkisins, sem þetta í eðli sínu stóð næst, treysti sjer ekki til að þess að ráðast í slíka framkvæmd í náinni framtíð, en þá var það Árni G. Eylands forstj. sem bjargaði málinu við með því að lofa að útvega gefins mest allt nauðsynlegt girðingarefni. Var síðan hafist handa um fjársöfnun í Rvík og gekk hún svo vel fyrir forgöngu skógræktarstjóra,

sem einnig annaðist samninga við landeigendur, að skógurinn var friðaður og girtur sumarið 1935.

Fyrsta skógræktarfélag á Íslandi var stofnað laust eftir síðustu aldamót hjer í Rvík og fjekk tilraunareit við Rauðavatn úr landi Grafarholts í Mosfellssveit. Var þar nær eingöngu gerð tilraun með barrtrje. Var fjelagið raunverulega dautt og hætt öllum afskiftum af stöðinni fyrir mörgum árum og hafði því í rauninni misst rjettindi sín yfir stöðinni, en trjen, sem höfðu barist við dauðann í 30 ár, virtust á síðustu árum vera að rjetta við og sigrast á óblíðu veðurfari og afleitum jarðvegsskilyrðum. Nú hefir Skógræktarfélag. Íslands tekist að ná samningum við landeiganda um að fá stöðina afhenta með líkum skilyrðum og fyrra fjelagið hafði og þar með bjargað þessari tilraun frá glötun. Hefir þarna síðustu ár verið gróðursett all mikið af ýmsum trjátegundum, girðingin endurbætt og eftirlitsmaður ráðinn með stöðinni.

Til þess að efla fjelagið og vekja áhuga á skógræktarmálum hefir fjelagið flest árin gengist fyrir útvarpskvöldi. Hafa þar verið fluttir fyrirlestrar, hvatningarræður o. s. frv. Eins hefir fjelagið gengist fyrir nokkrum kvikmyndasýningum hjer í Rvík og víðar.

Nokkur námskeið hafa verið haldin hjer í skógræktarstöð fjelagsins að vorlagi og hefir skógræktarstjóri staðið fyrir þeim. Eins hafa nokkrir erlendir skógfræðingar komið hjer á þessum árum, að nokkru á vegum fjelagsins, haldið hjer fyrirlestra fyrir almenning og starfað að skógplöntun.

Eitt aðal áhugamál fjelagsins nú er friðun skógarleifanna í löndum Hólms, Elliðavatns og Vatnsenda í nágrenni Rvíkur. Hefir bæjarráði verið ritað ýtarlegt erindi um það mál, samið af formanni fjelagsins Á. G. Eylands, sem hefir mjög beitt sjer fyrir þessu máli, en það er að hans áliti og allrar fjelagsstjórnarinnar jafn mikilsvert fyrir höfuðstaðinn og fjelagið og ætti hvorumtveggju að vera það jafn mikið metnaðarmál, að þær litlu skógarleifar, sem enn eru í næsta nágrenni hans, hverfi ekki til fulls fyrir ránshöndum skillít-

illa beitarhúsamanna. Ætti því frekar að vera auðvelt að vekja áhuga fyrir þessu framfaramáli, sem hjer er um að ræða fjölbreytt og fagurt landslag, sem veitir alla möguleika til þess, að þar geti með tímanum skapast alveg einstæður skemmtigarður og almenningur fyrir bæjarbúa, sem eigi aðeins yrði til mikils fegurðarauka í umhverfi bæjarins, heldur mundi einnig verða bæjarbúum til hinnar mestu ánægju og hollustu, auk þess sem þeir á helgi- og hvíldardögum gætu sókt þangað nýjan þrótt og lífsfjör, sem útivera í fögru umhverfi í skauti náttúrunnar ein fær veitt.

Hákon Bjarnason:

Höfuðbólið Haukadalur í Biskupstungum.

Inngangur.

Hið forna höfuðból og menntasetur, Haukadalur í Biskupstungum fór í eyði fyrir einum tug ára. Túnið og landið hefur þó

Kristian Kirk.

verið nytjað frá nýbýli, sem byggt var við Geysi. En heima á staðnum féllu byggingar allar, kirkjan hrörnaði og skekkist á grunni og bæjarstéttin greri upp með hverju árinu, sem leið. Landið ofan til í hlíðunum norðan við bæinn stórskemmdist af foki, en skógur gekk til þurrðar fyrir ofbeit. Fokið og skóga-skemmdirnar eiga sér langa sögu, en eyðingin hélt áfram jafnt og þétt og jókst frekar en minnkaði. Fyrir tveimur árum festi Daninn Kristian Kirk kaup á jörðinni. Lét hann girða hana og friða haustið og friða haustið 1938, en sumarið 1939 voru margháttadar umbætur

gerðar á jörðinni á hans kostnað. Að þeim umbótum loknum ætlaði hann að koma hingað til lands og afhenda Skógrækt ríkisins jörðina

að gjöf, en þá kom ófriður, svo að ekkert varð úr þeim fyrirætlunum, og í febrúar andaðist hann án þess að hafa litið þau verk, sem hann lét gera til þess að rétta hlut Haukadals.

Í því, sem hér fer á eftir, verður skýrt nokkuð frá sögu Haukadals og getið hinna merkari manna, er þar hafa búið, og síðan verður framkvæmdum Kristians Kirk lýst nokkru nánar. Saga Haukadals hefir verið ýtarlega saman tekin af Einari Sæmundsen, skógarverði, og er eingöngu stuðst við handrit hans í frásögninni hér. Sú saga er hátt á annað hundrað þjett skrifaðar arkir, og er þar mikinn fróðleik að finna, aðallega um menn þá, er setið hafa í Haukadal, en einnig um allt það, sem tekist hefir að fá upplýsingar um viðvirkjandi jörðinni sjálfri.

Saga Haukadals.

Þorbrandur, son Þorbjarnar ins óarga, og Ásbrandur son hans, komu til Íslands síð landnámstíðar. Vísaði Ketilbjörn hinn gamli á Mosfelli þeim á land ofan við Stakksá og vestan Tungufljóts. Bjuggu þeir feðgar í Haukadal og munu fyrstir hafa byggt þar bæ. Landnám þeirra var norðan Stakksár og vestan Tungufljóts eða Köldukvíslar, eins og það áður hét. Stakksá rennur í austur undan Bjarnarfelli milli Múla og Neðra-Dals. Þótti þeim fullþröngt um sig, því þeir uku landnám sitt austan Hvítár og námu hinn efra hlut Hrunamannahrepps.

Sögn er til um það, að Ásbrandur Þorbrandsson hafi hlaupið yfir Hvíta hjá Brúarhlöðum og reist bú í Haukholtum, sem hann gaf nafn af Haukadal. Með því eiga þeir feðgar að hafa viljað nota lönd sín austan Hvítár.

Annars er ókunnugt með öllu, hversu lengi þeir feðgar bjuggu í Haukadal og hverjir bjuggu þar að þeim liðnum. Þegar kemur fram um árið 1000 fer að birta yfir sögu Haukadals, og um tveggja alda skeið leikur sá ljómi um staðinn, sem lýst hefir fram á vora daga.

Ari prestur Þorgilsson hinn fróði dvaldi um 14 ár í

Haukadal hjá Halli hinum milda Þórarinssyni og Teiti syni Ísleifs biskups. Hallur tók við búsförráðum í Haukadal er hann stóð á þrítugu og mun það hafa verið 1026. Hallur hinn mildi hefir verið merkismaður og spakur að viti. Ari telur hann mildastan og ágætastan ólærðra manna á landi hér. Hann var bæði minnugur og ólyginn, og mundi hann er Þangbrandur skírði hann þrevetran, en það var vetri áður en kristni var lögtekin. Á unga aldri fór Hallur milli landa og hafði fjelag Ólafs konungs helga og fékk af því uppreisn mikla. Hallur bjó 64 vetur í Haukadal og andaðist er hann hafði fjóra um nírátt þann 11. dag nóvembermánaðar 1090.

Frægð Haukadals hefst með Halli Þórarinssyni og lærisveinar hans tveir, þeir Ari fróði og Teitur Ísleifsson bera því bezt vitni, hvílikur ágætismaður Hallur hefir verið.

Hallur Þórarinsson tók Teit Ísleifsson til fósturs, og tók Teitur prestur við búi að Halli látnum. Teitur þótti einn hinn merkasti maður sinnar tíðar. Hann var lærður vel og telur Ari fróði hann þann mann, sem hann vissi spakastan. Teitur hélt skóla í Haukadal, og var það hinn fyrsti skóli hér á landi. Haukadalur varð nafntogað lærdómssetur um daga Teits, enda lærðu þar margir kennimenn, og af þeim urðu tveir síðar biskupar; þeir Þorlákur biskup Runólfsson og Björn biskup Gíslason. Ari fróði hefir og numið margan fróðleik af Teiti, svo sem Íslendingabók ber vitni um. Teitur hafði viðurnefnið hinn margláti. Hann andaðist árið 1110 og tók þá Hallur son hans við búi eftir hans dag.

Hallur prestur Teitsson var merkismaður og höfðingi mikill. Var kunnáttu hans í erlendum málum viðbrugðið, og hefir hann því að líkindum dvalið erlendis á unga aldri. Kom hann allmikið við deilur Þorgils Oddasonar og Hafliða Mássonar, enda var Hafliði kvæntur Rannveigu systur Halls. Hallur hefir verið í miklu áliti meðal samtíðarmanna sinna, því að þegar Magnús biskup Einarsson í Skálholti brann inni í Hítardal vestra árið 1148, var Hallur kjörinn til bisk-

ups í Skálholti. Hann fór utan 1149 og alla leið suður til Rómaborgar, en á leiðinni að sunnan andaðist hann í Utrecht í Hollandi, áður en hann náði vígslu árið 1150.

Gissur lögsögumaður var einkasonur Halls Teitssonar. Hann mun fæddur um 1126, en var að fóstri hjá Þorláki biskupi í Skálholti þangað til biskup lézt 1133. Gissur hefir farið ungur utan, og dvaldist hann með mikilsmetnum mönnum. Komst hann alla leið til Rómar, og var þar betur metinn en nokkur annar norrænn maður, að því er sögur herma. Gissur Hallson var einn hinn merkasti og fjölhæfasti maður sinnar tíðar og hámenntaður á þeirra tíma mælikvarða. Því miður hafa ekki geymst nein rit frá hendi Gissurar, en hann reit bók um suðurför sína á latínu, »Flos peregrinationis«, er sjálfsagt hefir verið mjög fróðleg. Gissur hefir verið heimildarmaður margra rithöfunda og hann stóð yfir moldum fimm biskupa í Skálholti og talaði yfir sumum þeirra, svo rómað var. Á efri árum sínum hefir hann efalaust kunnað frá mörgu að segja eftir langa og viðburðarríka æfi.

Gissuri er þannig lýst, að hann hafi verið mikill höfðingi, góðgjarn og vitur. Málsnjall var hann og talinn með afbrigðum. Friðsamur hefir hann einnig verið, því að hann lifði á róstusamri öld, en var aldrei getið við ófrið eða vígaferli. Hann var lögsögumaður í samfleitt 20 ár, og á þeim tíma voru gerðar breytingar á lengdar- og vogarmáli og mun Gissur hafa átt þar drjúgan hlut að máli. Hann lét sig ýms mál mörgu skifta svo sem biskupskosningu á Víðivöllum í Skagafirði árið 1201. Hefir hann þá verið hálfátræður og sýnir það dugnað hans og líkamlegt atgjörfi, er hann tókst svo langa ferð á hendur til þess að geta beitt áhrifum sínum. Við kosningu þessa hjelt Gissur fram syni sínum Magnúsi presti, er þá bjó í Bræðratungu, og taldi honum til gildis, að hann væri ættstór og frændmargur. Kolbeinn Tuma-son, dótturson Gissurar, hélt fram hlut Guðmundar Arasonar og bar herra hlut frá borði í þeim viðskiptum. Árið 1206 ríður Gissur vestur í Borgarfjörð, áttæður að aldri, en þessi

Haukadalskirkja fyrir endurbygginguna.

H. B.

ferð mun vera hans síðasta, því að hann andaðist þann 27. júlí þetta ár heima í Skálholti.

Eigi er kunnugt, hve lengi Gissur hefir búið í Haukadal, því að hann hafði um langan tíma staðarforráð í Skálholti. Engu að síður mun hann hafa átt Haukadal og líklegt er, að hann hafi rekið þar bú meðan hann lifði.

Gissur átti margt barna, bæði í hjónabandi og utan þess, svo sem títt var um höfðingja á þeim dögum. Hvergi er þess getið, að nokkurt barna hans hafi búið í Haukadal að honum látnum, en vafalaust hefir jörðin haldist í ætt hans þrátt fyrir það, eins og síðar verður frá skýrt.

Teitur hinn margláti Ísleifsson er talinn ættfaðir Haukdæla. Af honum kom fjölmennur ættbálkur, sem einna hæst ber í sögum frá þeim tímum. Meðal Haukdæla voru höfðingjar miklir, vel viti bornir og hámenntaðir. Leituðu þeir til annara landa til þess að afla sér þekkingar og auðga anda sinn. Hingað út bárust með þeim straumar menningar, er síðan dreifðust frá skólanum víðsvegar um land. Enginn kann nú skil á, hversu mikið þjóðin á að þakka þeim frænd-

H. B.

Haukadalskirkja endurbyggð 1939.

um, Haukdælum, en elztu sagnritarar hafa setið við brunn fræðslunnar í Haukadal og ausið drjúgum af.

Gáfur og gjörfileiki er eigi nóg til þess, að ættir, sem Haukdælir rísi upp, nái völdum, metorðum og mannaforráðum. Völdin hljóta að byggjast á auðlegð, en auð sinn hafa Haukdælir í fyrstu fengið af jörðinni Haukadal, þótt þeir hafi sennilega aukið hann og margfaldað annarsstaðar, er fram liðu stundir. Gróðurinn í Haukadal hefir því fyrst orðið til þess, að lyfta ættinni til vegs og virðingar, enda mun jörðin hafa verið góð og gjöfufull, þótt landnámið hafi í fyrstu eigi verið stórt.

Eftir að Gissur Hallsson flytur af Haukadal að Skálholti, er hljótt um staðinn um skeið. Að Gissuri látnum mun Haukadalur hafa komist í eigu Þorvaldar, sonar Gissurar, en hann bjó í Hruna allan sinn búskap unz hann gekk í Viðeyjarklaustur árið 1225. Sá er næst býr í Haukadal, sem sögur fara af, er Þórir tottur Arngrímsson og kona hans Herdís Einarsdóttir Þorvaldssonar í Hruna. Stóð brúðkaup þeirra í Haukadal árið 1254 og reistu þau síðan bú

þar. Eigi er kunnugt, hve lengi þau hafa búið þar, né heldur hver afdrif þeirra hafa orðið. En þrem tugum ára síðar býr þar Klængur Teitsson, Þorvaldssonar í Hruna. Hvenær Klængur hefir reist bú í Haukadal veit nú enginn, en 1285 flytur Ormur sonur hans að Haukadal úr Bræðratungu, þar sem hann hafði áður búið, og segir sagan, að Klængur hafi unnað honum bezt að búa á landinu. Meðan Klængur bjó í Haukadal hafði hann látið gera upp kirkju og húsað bæinn.

Árni Þorláksson biskup kom út sumarið 1269 með boðskap erkibiskups um, að »allir staðir og tíundir skyldi gefast í biskupsvald« og hófust hin miklu Staða-mál upp frá því, en Haukadalur fór eigi varhluta af ofríki biskups, er fram liðu stundir.

Þeir Staða-Árni og Klængur Teitsson voru náskyldir að frændsemi og mágar, því að Klængur hafði gengið að eiga systur Árna biskups, er fyrri kona hans var önduð. En eigi að síður krafði Árni Klæng um eignir kirkjunnar í Haukadal og setti prest á staðinn, mjög á móti skapi þeirra fedga, Klængs og Orms. Þó virðist svo, sem biskup hafi hlífst við að innheimta kirkjutíundir meðan Klængur var á staðnum, en 1285 ákvað Klængur að fara til Viðeyjar og setjast í helgan stein. Er líklegt, að Klængur hafi verið farinn að þreytast á ágengni biskups, er hann seldi búið í hendur Ormi, og fór á braut. Ormur stóð á móti kröfum biskups af öllum mætti. Naut hann þar liðsemdar Hrafns Oddssonar og virtist hvorki ganga né reka, unz Ormur lagðist banaleguna. Segir sagan, að þá hafi hann látið lausan hlut kirkjunnar fyrir biskupi, og að Ormi látnum reisti séra Oddur Svartsson, sem verið hafði prestur í Haukadal um nokkur ár, búnað á hluta kirkjunnar. Ormur hafði eigi greitt fyrir allt landið, er hann lézt og var sumt af því þá eign Þorgerðar Þorlákسدóttur, systur biskups, því að Klængur bóndi hennar var þá í Viðeyjarklaustri, en hluti landsins var áfram í eign Steinunnar ekkju Orms. Steinunn seldi land sitt litlu síðar Hrafni Oddssyni til þess að ónáða séra

Odd og var jafnan órói þeirra á millum meðan Hrafn lifði. En að Steinunn seldi Hrafn landið sýnir hvaða hug hún hefir borið til prests og biskups, og mun það eigi ósennileg tilgáta, að biskup og prestur hafi notað miður vönduð meðul við Orm á banasænginni til þess, að fá hann til þess að afsala sér réttmætri eign sinni. Saga Staða-Árna er hér ein til frásagnar og mun varlegt að treysta óhlutdrægni hennar.

Er Hrafn andaðist náði biskup öllum Haukadal á vald sitt og selur hann svo einhverntíma á árunum 1292 -1297 Lofti Helgasyni frænda sínum. Með sölu þessari hverfur Haukadalur úr ætt þeirri, sem kennd var við staðinn og alið hafði marga frábæra menn. Og nú fer myrkur miðaldanna að síga yfir, en ljóminn af fornri frægd fer þverrandi.

Áður en lengra er haldið, má minnast nokkuð á þá máldaga, sem elztir eru, því þeir lýsa nokkuð veg og uppgangi kirkjunnar. Elzti máldagi, sem til mun vera, er gerður af Staða-Árna árið 1269 og er á þessa leið:

»Kirkjan í Haukadal á sex bækur hins fjórða tugar og umfram textum og apokalipsins báðar silfurbúnar, 5 messuklæði að öllu og hökull umfram, 5 altaraklæði og 5 cantarakápur, dalmiticur tvær, sloppa fjóra og messufatastakk, 6 klukkur og 6 kertastikur, skrín og tabulum; vatnkarl og mundlaug, glóðarker tvö og bókastóla tvo, baksturjárn, lýsi-mundlaug, messingarker, steinda kúlu, kórtjöld og tjöld umhverfis í kirkju, glerglugga tvo, eldbæra, páskakerti á útaltörum tveim: sinn búning hvorn: merki fjögur.

Steinn Grímsson tók við fjórum kúgildum, en fékk til hið fimmta og greiddi fimm kýr af hendi og hálfa mörk vax hvern: fylgir og hálfa mörk reykelsi«.

Næsti máldagi er frá árinu 1331, eða rúmum 60 árum yngri. Á þeim tíma hefir kirkjunni bæzt mikið fé, og er hann því settur hér til samanburðar:

»Máldagi Maríukirkju í Haukadal, en Jón biskup (Halldórsson) setti 1331.

Kirkjan í Haukadal er vígð af Jóni biskupi, helguð

með Guði hans sætustu móður, Andrei postula, Martino biskupi og hinni helgu Barbara.

Hún á í heimalandi fjórðung, 8 kýr og 60 ásauðar, hross tvö.

Þangað skal gjalda frá Gýgjarhóli 2 sauði veturgamla hvert haust, frá Felli sauð veturgamlan, frá Hólum annað hvort ár 20 álnir vaðmáls á vor, eða sauð tvævetran, úr Brattholti hvert vor ein ær, úr Hofi vætt mjöls eða fimm aura vöru.

Hér með liggja til kirkju tíundir af 11 bæjum, utan í Einholti er heimakirkjutíund heimamanna og í Neðra-Haukadal hálf og lýsistollur.

Skal þar vera prestur og djákn, syngja í Einholti annan hvern dag helgan, syngja engar hátíðir þar, aftansöngva né óttusöngva, nema bóndi í Haukadal lofi, utan Þorláksmessu.

Í Neðra-Haukadal skal syngja hinn fjórða hvern, nema lýst sé.

Bænhússöngur er í Múla, Keldnaholt, Brattholt, Hóla og Drumboddsstaði.

Þessir hlutir fylgja kirkjunni í skróði, messuklæðum og bókum: klukkur 6, bjalla ein, tjöld um alla kirkju, merki tvö, tabula yfir altari, kross gyltur, skrín með helgum dómum, texti silfurbúinn, apocalipsis silfurbúinn, glergluggar 4, glóðarker 2, kertastikur 4, mundlaugar 2, ampli, vatnskarlsbrot, kalkur, Martins líkneski, Þorláks líkneski, altarissteinn laus, sólarsteinn, eldberi, messingarker, krossar fjórir með tré, kirkjuketill og fontsumbúnaður, páskakerti, messingarketill, kola, lektarar 2, stóli forn, bakstursjárn, kvern, kistur 2, 26 sálmaþækur, fimm manna messuklæði og 3 höklar umfram, messuserkur og messustakkur, fimm kantarakápur, 2 dalmastikur, fjórir sloppar, altarisklæði fimm, altarisblæja, 2 dúkar glitaðir og sótt driptir yfir Martinas skript og Þorláks.

Lagði Þórður til Andres líkneski og tabulum nýtt yfir altara.«

[Síðari viðbót: Kirkjan á og hundrað í vöru.]

Hver Þórður hefir verið er eigi kunnugt, en má vera, að hann hafi verið kirkjubóndi í Haukadal.

Sé þessi máldagi borinn saman við hinn fyrri, er það ekkert smáræði, sem kirkjunni hefir bæzt í löndum og lausum aurum. Nú á kirkjan fjórða hluta í jörðinni og kvikfé hefir fjölgað mjög. Ýmiskonar fríðindi fær hún frá næstu bæjum og gripi á hún allmarga. Bókum hefir fækkað, en allt annað aukist.

Árið 1362 brann Haukadalskirkja og nær allur skróði hennar. Í næsta máldaga, er kenndur er við Vilkin biskup, og gerður um 1397, eru »instrument og ornament« kirkjunnar fátækleg mjög, og er fram tekið, að sumt sé brunnið og rotið. Vilkinsmáldagi er að mestu mjög svipaður máldaganum frá 1331 og er eigi ástæða að greina nánar frá honum umfram það, að á þessum árum hefir kirkjan eignast sex kýr, tvær ær og eitt hross í viðbót við það, sem hún áður átti. Hún hefir og eignast ítak í Keldnaholtislandi, sem er fimm hrossa beit. Eignir kirkjunnar í kvikfje voru þá orðnar: 14 kýr, 62 ær og 3 hross árið 1397. Er það allálitlegur bústofn. Kirkjan mun hafa haldið eignum sínum að mestu eða öllu leyti fram yfir siðaskipti, því að í máldaga Marteins biskups frá 1553 eru flestar sömu eignir taldar, ítök og ískyldir. Nú verður horfið frá sögu kirkjunnar um stund og vikið að öðrum efnum.

Um hina miklu hveru og laugar, sem verið hafa í landi Haukadals, er fátt sagt í fornum heimildum. En í annálum er þeirra fyrst getið árið 1294, en þá var eldur uppi í Heklu og voru því samfara landskjálftar miklir um Suðurland. Í Eyjarfjalli (þ. e. Laugarfjalli) hjá Haukadal komu upp hverir stórir, en sumir hurfu þeir, sem áður voru.

Árið 1630 er hveranna aftur getið í sambandi við landskjálfta og lýsir Oddur biskup Einarsson þeim á þessa leið: » ... komu upp nokkrir hverir hjá Haukadal í Biskupstungum, þeir er ekki voru áður, en sumir þornuðu upp, þeir sem áður voru.« » ...Item nokkurir stórir hverir, þeir sem ekki höfðu gusað vatninu upp úr sér í 40 ár, þar

heitir Laug (sem er Haukadalshjáleiga), þeir gjósa nú oft og tíðum svo ógnarlega, að öll jörðin skelfur þar í kring og það heyrir um bæina þar nálægt og líka suður að Vatnsleysu.« Af orðalaginu að dæma, er líklegt, að hverir hafi komið upp við Laug og heima í Haukadal, en þar eru enn tvær laugar og einn hver.

Hverasvæðið við Geysi er með stærstu hverasvæðum á landinu, og hefir það áður fyrr verið langtum stærra. Sennilega er það þó fyrir byggð landsins, að svo hefir verið, en þess má geta hér, að alla leið frá Geysi og upp að túnfætinum í Haukadal eru mjög mikil hverahrúðurslög í jörðu og hveraleir. Miðja vegu milli Haukadals og Geysis er fögur en lítil hveraskál eftir gamlan goshver. Og þegar grafið var fyrir hliði skammt neðan við Haukadal, var eigi nema tæpur meter ofan á hvítt hverahrúður og var eigi komist niður úr því þótt djúpt væri grafið. Milli Haukadals og Geysis eru 2 kílómetrar og nær hið gamla hverasvæði því að minnsta kosti yfir 2 km.

Frá því að Haukadalur kemst í eigu Lofts frænda Staða-Árna og allt fram til siðaskipta vitum við harðla lítið um Haukadal og ábúendur þar. Sennilegt er, að jörðin hafi fljótlega komist undir Skálholtsstól, og eftir því, sem síðar varð, er líklegt, að jörðin hafi ýmist verið setin af ráðsmönnum frá staðnum eða leigð biskupum eða öðrum, sem á staðnum sátu.

Þegar Ögmundur biskup Pálsson ljét af biskupsembætti árið 1540 og Gissur Einarsson tók við, flytur Ögmundur að Haukadal á bú sitt þar. Af því virðist svo sem biskup hafi haft jörðina í ábúð og rekið þar bú. Ögmundur sat eigi nema eitt ár í Haukadal, því að hann var tekinn til fanga af mönnum konungs, rændur eignum sínum og fluttur af landi brott. Er kongsmenn höfðu sölsað undir sig eignir Ögmundar biskups, sem voru mjög miklar, kom í ljós, að stóllinn í Skálholti taldi til mikilla skulda við bú Ögmundar, sem lítið fékkst upp í nema bú hans í Haukadal og á Reykjum. Gissur biskup hefir lagt búið í Hauka-

dal undir Skálholt og upp frá því er oft getið um búrekstur stólsins í Haukadal.

Er Marteinn biskup Einarsson var leystur frá embætti árið 1556, flutti hann að Haukadal og bjó þar í eitt ár áður en hann flutti vestur að Staðarstað.

Frá dögum Gísla biskups Jónssonar er til máldagi Haukadalskirkju árið 1575. Í honum er þess getið í nokkrum afritum, að Haukadalur sé leigustaður frá Skálholti. Samkvæmt þessum máldaga hafa sauðagjöldin og aðrar ískyldir horfið, og ennfremur hefir búpeningi kirkjunnar fækkað mjög. Bæði mun þar um valda mikill nautadauði og hrossa, sem þá hafði gengið um Grímsnes og Biskups-tungur, og eins hefir kúgildum ef til vill verið fækkað upp úr siðaskiptunum. Í máldaga Bræðratungukirkju frá sama tíma er þess fyrst getið, að kirkjurnar á Torfastöðum, í Haukadal, Bræðratungu og Skálholti eigi til samans og allar jafnt afrétt fyrir norðan vötn, og mun með því vera átt við afréttirnar ofan við Hvítá og Jökulfall. Afréttarhluti Haukadalskirkju var seldur árið 1850 fyrir 20 ríkisdali. Voru þeir lagðir í jarðabókarsjóð og af reikningum kirkjunnar verður eigi séð, að þessir peningar hafi nokkurntíma verið aftur út teknir.

Á dögum Odds biskups Einarssonar reis upp mikið og langvinnt mál af því, að biskupinn vildi leggja Úthlíðarþing undir prestinn á Torfastöðum. en léttu þeim af Miðdalspresti, jafnframt því að hann tók Haukadalsþing undan. Af þeim málaferlum er ljóst, að í tíð Odds biskups er í Haukadal »staðarins bú« og hefir biskup þar »bæði staðarins fólk og pening«. Árni Oddsson var ráðsmaður um nokkurt skeið í Haukadal um 1620. Í skjali frá hendi Odds biskups frá árinu 1630 er jarðarinnar Laugar fyrst getið, en hvenær það býli hefir fyrst verið byggt er alls ókunnugt. Og árin 1632 og 1633 býr Árni Oddsson aftur í Haukadal og er þá orðinn lögmaður. Sennilega er það fyrst í fardögum 1635, að hann flytur að Leirá.

Í tíð Brynjólfs biskups Sveinssonar er Haukadals að

litlu getið, en þó er til landamerkjaskrá frá þeim tíma, og er hún á þessa leið: »að norðan í Markagil fyrir framan Miðhlíð og í Laugaá, ræður hún síðan suður eftir fram í fljót, síðan fljótið upp eftir Ásbrandsá, ræður síðan sú á upp til upptaka, síðan far það, er gengur úr Sandvatni, síðan Sandvatn vestur á Almenningsgötur, er líka kallast Norðlingagötur, síðan þær götur fram eftir fyrir vestan Sandfell, sjónhending þaðan og í Markagilsbotn.«

Um 1660 er jörðin Bryggja fyrst byggð í landi Haukadals, en um 1674 er Torta byggð í túnfætinum. Torta var og oft nefnd Haukadalshjáleiga. Frá þessum tíma vita menn nokkurnvegin ábúendatal Haukadals og hjáleignanna. Til lítils er að telja þá alla upp hér, enda hafa fæstir þeirra komið við sögu landsins, þótt þeir margir hverjir kunni að hafa verið góðir og gegnir búandþegnar. Merkastir þessara manna munu vera þeir Gísli Magnússon, sem síðar varð biskup á Hólum, en bjó í Haukadal 1743 -1747 meðan hann var kennari í Skálholti, og Ísleifur Halldórsson, er bjó þar 1774-1784, en Ísleifur hafði áður verið staðarráðsmaður í Skálholti og var auðugur maður.

Engar upplýsingar eru til um gögn og gæði jarðarinnar frá fyrri öldum nema það, sem stendur í jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Jarðarlýsingin þar mun vera frá 1709 og þykir rétt að taka hana upp hér.

»*Haukadalur*. Kirkjustaður og annexía frá Torfastöðum.

Jarðardýrleiki er óviss.

Eigandinn Skálholtsdómkirkja.

Ábúandinn Þuríður Sæmundsdóttir.

Landskuld tvö hdr. og 20 álnir. Betalast í fríðu, að fráteknnum 40 álnum, sem árlega niður falla fyrir fæði prestsins.

Leigukúgildi 4, hér fyrir utan.

Kirkjukúgildi 6, sem standa í ábyrgð ábúanda, og tekur presturinn hálfar leigur eftir þau.

Kvaðir þrennar, eins og á öðrum stólsjörðum.

Kvikfénaður, 9 kýr, 1 kvíga tvævetur, 1 veturgömul, 1 naut þrevett, 1 kálfur, 51 ær, 16 sauðir þrevetrir og eldri, 4 tvævetrir, 34 veturgamlir, 35 lömb, 6, hestar, 1 foli þrevetur, 10 hross, 1 unghryssi tvævett, 1 fyl.

Fóðrast kann á heyjum heimajarðarinnar 18 kúa þungi. Jörðin er víðlend og hagagóð á sumar.

Vetrarríki er hér mikið.

Afrétt á jörðin saman við Skálholts-, Torfastaða- og Bræðratungukirkjur fyrir norðan Hvítá, en sá afréttur hefir ei brúkaður verið í manna minni.

Skóg á jörðin í heimalandi, hefir mikill og góður verið, en er nú mjög eyddur.

Beit 5 hrossum á vetur á kirkjan í Kjarnholtaland, en Kjarnholt þar á mót skógarhögg í Haukadalsskógi.

Hætt er hér stórlega fyrir fénað, sem dettur í dý og læki, og verður oft skaði að.

Jörðinni spilti Hekla, þá hún gaus, og ber hún þess enn nú menjar nokkurar. (Heklugos 1693).

Sérdeilis eyðilagðist skógurinn þar eftir.

Sandur tekur til að ganga norðan á land jarðarinnar, og sýnist að til stærri skaða muni verða með tíðinni.«

»*Torta* heitir hjáleiga heima á túninu, byggð í fyrstu fyrir nokkrum og 30 árum.

Ábúandinn Marteinn Oddsson.

Landsskuld 60 álnir. Betalast í fríðu heim til heimabóndans.

Leigukúgildi 3.

Kvöð er dagsláttur.

Kvikfénaður 3 kýr, 1 naut tvævett, 2 veturgömul, 30 ær, 3 sauðir gamlir, 2 tvævetrir, 7 veturgamlir, 20 lömb, 3 hestar, 1 hross, 1 fyl.

Fóðrast kann á heyi 2 kúa þungi.

Hrís brúkast hér og víðir til að hjálpa með geldum nautpeningi, og lifir hann mestan part af því.«

»*Bryggja*. Önnur hjáleiga út á landi jarðarinnar, byggð í fyrstu hjer um fyrir 50 árum.

Ábúandinn Sveinn Arnbjarnarson.

Landskuld 60 álnir. Betalast í fríðu til heimabóndans.

Leigukúgildi 3.

Kvöð er dagsláttur.

Kvikfénaður, 2 kýr, 2 kvígur tvævetrar mylkar, 1 veturgömul, 40 ær, 1 sauður gamall, 3 þrevetrir, 8 tvævetrir, 16 veturgamlir, 30 lömb, 1 hestur, 1 foli tvævetur, 2 veturgamlir, 4 hross, 1 unghryssi tvævett.

Fóðrast kann 3 kúa þungi.«

»Laug: Gömul hjáleiga frá Haukadal.

Ábúandinn Einar Salómonsson.

Landskuld 1 hdr. Betalast í fríðu að fráteknnum 20 álnum, sem niður falla fyrir það, að ábúandi ver engjar Haukadalsmanna.

Afgiftina uppber búandinn í Haukadal.

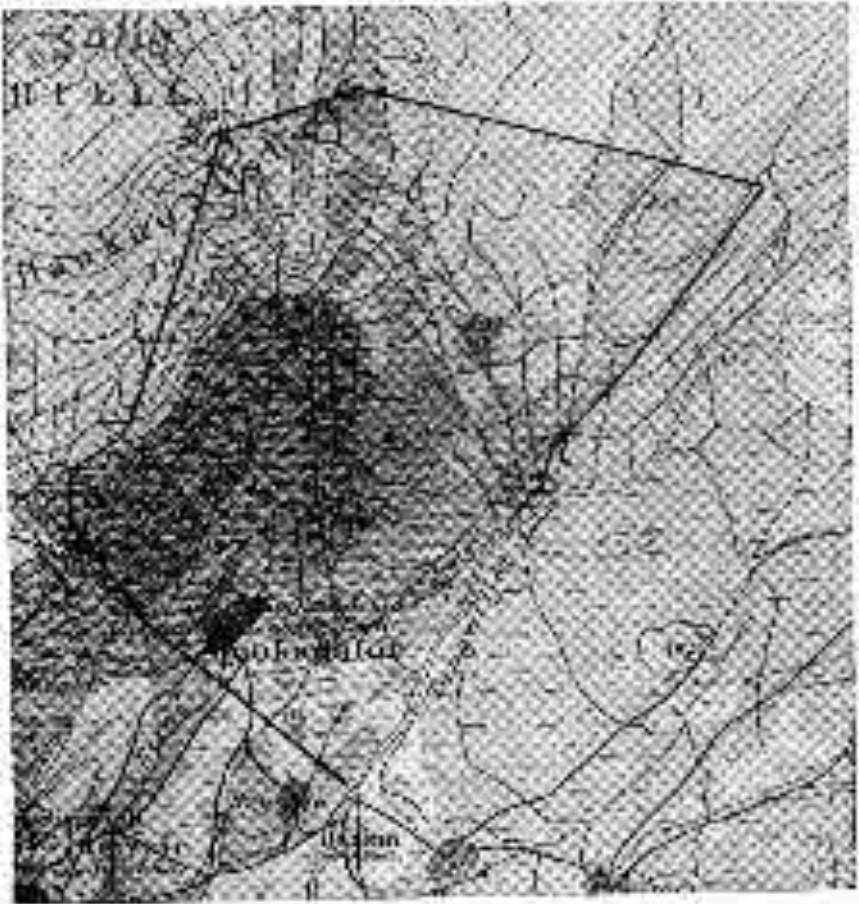
Leigukúgildi 4.

Kvöð er dagsláttur.

Kvikfjænaður, 5 kýr, 1 kvíga veturgömul, 1 naut tvævett 25 ær, 1 sauður þrevetur, 2 tvævetrir. 7 veturgamlir, 15 lömb, 2 hestar, 2 hross.

Fóðrast kann fimm kúa þungi.«

Af lýsingu jarðabókarinnar kemur ýmislegt í ljós, sem enga vitneskju er hægt að fá um annarsstaðar. Þar er þess getið, að sandur sé farinn að ganga á löndin að norðan og megi gera ráð fyrir, að þær skemmdir haldi áfram svo sem raun hefir orðið á. Skógur hefir og gengið til þurðar, sem er eigi furða. Á jörðum þessum er talið að fódra megi 28 kúa þunga. En þar eru um þessar mundir 21 mylkar kýr. Þá er eftir fódur handa 7 kúm eða öðrum gripum er því svarar. Að samanlögðu eru þar 10 ungneyti, 146 ær, 104 sauðir, 100 lömb, 12 hestar, 23 hross og 2 folöld. Með slíkri áhöfn má augljóst vera, að beit og útigangur sé notað til hins ýtrasta, enda er tekið fram, að í Tortu sé geldnautpeningi fleytt fram á hrísi og víði. Slíkt hefir efalaust verið gert á öllum hinum bæjunum að meira eða minna leyti og þó einkum er heylitið var. Þess vegna þarf eigi að

Skyggða svæðið á þessu korti er landið, sem friðað hefir verið.

koma undarlega fyrir sjónir, þótt Haukadalur hafi gengið stórkostlega úr sér hvað landkosti snerti, tvær síðustu aldirnar, er sandfokið að norðan hefir aukist með hverju árinu, en beitin ávallt verið úr hófi fram. Hin síðari ár hefir mikill fjárfungi hvílt á jörðinni og þó að heyafli hafi verið margfaldur við það er áður var, eru líkindi til, að áníðslan hafi sízt verið minni heldur en hún hefir mest verið áður.

Rof í Haukadalsheiði áður en börðin voru tyrfd.

H. B.

Það er eigi nema eðlilegt, að Haukadalur hafi horfið úr tölu höfuðbóla er stundir liðu fram og atvinnuvegir breyttust, en enginn vafi getur leikið á því, að þar hefir löngum verið notadrjúgt bú, því að sauðland hefir ávallt verið talið þar gott. Hlunnindalaus hefir jörðin alltaf verið að öðru leyti en því, að þar hefir nægur eldiviður ávallt verið og sjálfsagt efniviður og raftviður fram eftir öldum. Úr því að jörðin komst undir Skálholtsstól notaði biskupsstóllinn skóginn þar óspart. Þó hvergi sé frá þessu sagt, má ráða það af ýmsum líkum. Brytareikningar stólsins sýna, að kvaðirnar um mannlán hafa oft verið inntar af hendi með skógarhöggi og hestlánin með reiðslu á viði. Og Skálholtsstóll fer ekki að seilast til raftviðarhöggs í fjarlægum héruðum fyrr en nokkuð seint á öldum, þegar raftviðir hafa verið til þurrðar gengnir í nágrenninu. Að þetta hafi flýtt fyrir jarðvegsspjöllum og aukið örtröðina, er augljóst mál.

Því var nú þannig komið, að eftir þúsund ára byggð var Haukadalur að fara í eyði. Hann virtist eiga sömu örlög

Rof á Haukadalsheiði eftir að börðin voru stungin niður.

H. B.

í vændum, eins og margar aðrar jarðir hafa hreppt á undan honum, að landið blési upp svo að eftir yrðu aðeins berar og blásnar hlíðar, þar sem áður voru skógi vaxin gróðursæl lönd. En þá kemur frelsandi mund og hlúir hlýtt að þeim gróðri, er barðist vonlítilli baráttu gegn rányrkju og ómildu veðurfari. Haustið 1938 hefst nýr þáttur í sögu Haukadals, sem jafnlengi mun minnst verða og búið verður þar, og skal nú skýrt frá því, sem unnið hefir verið jörðinni til bóta.

Aðdragandi framkvæmdanna.

Veturinn 1937 eða snemma árs 1938 voru þeir saman suður við Miðjarðarhaf hinn ágæti vinur alls, sem íslenzkt er, Ejnar Munksgaard forlagsbóksali og Kristian Kirk, verkfræðingur frá Árósum í Danmörku. Báðir báru þeir góðan hug til Íslands, og hafði Kirk áður sýnt vinarþel sitt með því að gefa hingað mikið og vandað málverk. Ræddu þeir með sér á hvern hátt þeir gætu komið einhverju góðu og þörfu verki til leiðar hér á landi, og mun Ejnar Munksgaard

Hefting sandfoks á Haukadalsheiði með hrísgörðum yfir þvera
upplástursgeirana.

H. B.

hafa beint athygli Kirks að því, að láta gera hér eitthvað skógræktarmálunum til frama. Kom Ejnar Munksgaard Kirk í samband við Jón konungsrítara Sveinbjörnsson, og upp frá því urðu það ráð þeirra konungsrítara og Kristians Kirk, að keypt yrði skógarjörð hjer, sem svo væri girt og friðuð og gefin skógrækt ríkisins. Í júlí 1938 kom konungsritari út hingað með umboð frá Kirk til þess að verja 30-35 þúsundum króna í þessu skyni. Áttum við margar umræður saman um þetta mál og urðu málalokin þau, að konungsritari keypti jarðirnar Haukadal, Tortu og Bryggju í Biskupstungum fyrir hönd Kristians Kirk að undanskildu landi því, sem varð utan þeirrar markarlínu, sem dregin er á uppdrætti þeim, sem sýndur er hér á öðrum stað.

Að því loknu var mér falið að sjá um allar framkvæmdir til þess að friða og bæta landið, og var unnið að þeim haustið 1938 og allt sumarið 1939. En áður en þeim er lýst, er rétt að geta nokkurra æfiatriða gefandans.

Kristian Kirk er fæddur 9. marz 1881 í Harboøre á Norðvestur-Jótlendi. Faðir hans, Gregers Kirk, var afburða

duglegur maður, sem hóf sig upp úr erfiðum kjörum og varð víðkunnur um Danmörku fyrir atorku sína. Fyrstu afrek hans voru verkstjórn við byggingu hafnarmannvirkja á vesturströnd Jótlands, sem engir aðrir fengust til þess að taka að sér, en hann leysti svo vel af hendi, að hann vann sér þegar mikið álit fyrir. Var upp frá því sókst mjög eftir honum til ýmsra verka, og þegar józka símafjlagið var að komast í þrot, var leitað til hans, en hann reisti félagið brátt við og var forstjóri þess um langt skeið. Safnaðist honum mikið fé og andaðist hann sem auðugur maður. Sonur hans, Kristian Kirk, lauk verkfræðinámi í Danmörku, en fór að því loknu til Þýskalands og Ameríku og starfaði þar í nokkur ár. Er hann kom heim 1906, réðist hann sem verkfræðingur til józka símafélagsins og var yfirverkfræðingur þess 1910-1916. Þá fór hann um stundarsakir aftur til Ameríku, en er heim kom stofnaði hann A/S Kristian Kirks Telefonfabriker í Horsens og Árósum og stjórnaði þeim til dauðadags. Auk þessara fyrirtækja átti hann tvö dönsk blöð, Jyllandsposten og Vejle Amts Avis. Jyllandsposten er með elztu og víðlesnustu blöðum Danmerkur, og hefir mér verið sagt, að Kirk hafi keypt það blað fyrir um 1 miljón króna. Ennfremur var Kirk stjórnarnefndarformaður ýmissa stórfyrirtækja í Danmörku og Frakklandi. Græddist honum mikill auður, og varði hann miklu fé til ýmiskonar menningarstarfa, þótt hann léti lítið bera á því, en það, sem mest er um vert í okkar augum, er friðun Haukadals. Kristian Kirk hafði mjög mikinn áhuga fyrir Haukadal og hugðist að gera þar ýmislegt frekar til umbóta, ef ástæður leyfðu, en þá kom stríðið og við það breyttist allt, sem áformað hafði verið jafnframt því, sem erfiður sjúkdómur steðjaði að Kirk. Átti hann erfiða tíma allt frá hausti og fram í febrúar þessa árs, en þá andaðist hann á sviplekan hátt. Kristian Kirk var kvæntur maður, en átti engin börn. Lét hann eftir sig mjög miklar eignir, en skömmu áður en hann dó, hafði hann gefið skógrækt ríkisins jörðina Haukadal með öllum þeim mannvirkjum, er hann hafði látið gera þar.

Framkvæmdirnar í Haukadal.

Síðla sumars árið 1938 var hafizt handa að koma upp girðingu umhverfis Haukadal. Var girðing sett frá efri Tungufljótsbrú og sjónhending þaðan í Markagilshvamm. Þaðan liggur hún upp með Markagili austanverðu upp á fjallsbrún, en fylgir síðan brúninni austur undir Kistu, sem er hæsti hnúkur Sandfells. Þaðan liggur girðingin niður fellið og austur melana ofan við hið gróna land að upptökum Tungufljóts. Úr því beygir girðingin til suðurs og vesturs meðfram fljótinu og ofan að því tveim kílómetrum norðan við brúna. Á því svæði er fljótið eitt til varnar. Girðingin er 13500 metrar á lengd, og sú langvandaðasta skógargirðing, sem hér hefir verið reist. Nokkrir hornstólpar eru steiptir og járnbentir, en áðrir þannig festir, að þeir munu vart haggast. Stólpar eru úr ryðvörðu jární en á þá er strengt þétt net og tveir strengir gaddavírs, annar að neðan en hinn ofan við netið. Stórt og myndarlegt hlið er á girðingunni neðan við túnfótinn.

Land það, sem girt hefir verið með girðingunni og fljótinu, er sem næst 15,5 kílómetrar að ummáli en flatarmál þess er um 13,5 ferkílómetrar eða 1350 hektarar. Af því landi er um 1/5 hluti örfoka og ógróið land, 1/4 er vaxinn kjarri og smávöxnum kræklóttum skógi, en annað land er ýmist mýri eða lyngmóar. Í lyngmóunum og mýrajöðrunum leynist enn víða birkikvistur, svo að sennilega eykst kjarrlendið í Haukadal stórum á næstu árum.

Um sama leyti og girðingin var sett upp, var og gerður vegarslóði heim að Haukadal frá Geysi vestan Beinár. Þessi vegur var nokkuð lagfærður sumarið 1939 en er ekki fær bifreiðum enn sem komið er, nema í góðu veðri. Samt sem áður er hann mikil samgöngubót og þarf eigi að fara tvisvar yfir Beiná eins og áður til þess að komast frá Geysi að Haukadal.

Er þessu var lokið haustið 1938 var enn óráðið, hvað frekar yrði gert í Haukadal á kostnað Kristians Kirk, áður en hann afhenti gjöfina. En veturinn 1938-1939 fóru miklar bréfa-

skriftir okkar á millum jafnframt því, sem Jón Sveinbjörnsson átti ýmsa fundi með Kirk, og um vorið var ákveðið, að unnið skyldi að því, að hefta sandfokið, að reyna að koma rækt í skóginn, að byggja upp kirkjuna og laga umhverfið heima við bæinn.

Snemma vors 1939 var hafist handa á ný og unnu að jafnaði 10-12 manns allt sumarið og fram á haust að þessum framkvæmdum.

Sandfokið var heft með því, að börðin á moldarrofunum efst í hlíðunum voru stungin niður með skóflum og hliðarnar tyrfdar, til þess að frekari blástur heftist. Ofan við rofin og í sandgeirana var stungið hrísi eða hrískestir lagðir í garða þvert yfir geirana til þess að stöðva fok úr þeim. Hefting foksins var óhemju mikið verk, því að lengd rofanna var mjög mikil. Sandfokið er eigi hægt að hefta til fulls á einu ári, en þess er að vænta, að fok hætti alveg á þessum stöðum á fáum árum án frekari aðgerða. Eftir aðeins eins árs friðun var greinlegt, að þess verður eigi langt að bíða, að landið grói upp aftur. Var undravert að sjá, hve ört gróðrinum skaut upp úr sandgeirunum í skjóli hríssins. Var það einkum loðvíðir og björk, sem komu þar fram, en á moldunum ofan við rofin þaut klöelftingin upp.

Hrísið, sem lagt var í rofin, var tekið úr kjarrinu í hlíðunum. Voru 900 hestburðir reiddir upp í rofin, svo að af því má sjá, að hér var eigi um neinar smáframkvæmdir að ræða. Hrísið var höggvið úr 5 metra breiðum brautum, sem lagðar voru með 50 metra millibili, og var til þess ætlast, að rótarskot frá hinum gömlu rótum mynduðu nýgræðing, sem gæti vaxið upp við betri vaxtarskilyrði, en kjarrið hefði áður haft. Yfirleitt tókst þetta vel, víðast komu upp rótarskot, sem náðu góðum þroska. Aðeins á þeim stöðum, sem kjarrið var mest úr sér gengið, voru rótarskotin of gisin. Eru líkur til, að endurnýja meg mestallan skóg í Haukadal með brautarhöggi á hæfilega löngum úma. Er þess fyllsta þörf, þar sem skógurinn er ákaflega niðurníddur og úr sér genginn.

Eins og áður hefir verið getið, var kirkjan í Haukadal í mestu niðurníðslu, og fátæklegra kirkja mun vart hafa verið til á landi hér. Áð minnsta kosti hefi ég hvergi séð jafn hrörlegt guðs-hús. Kirkjan var byggð í þeirri mynd, sem hún var árið 1842 og 1843, og lítið hefir verið um viðgerðir á henni, eftir kirkjubókinni að dæma, á þeim tæpum 100 árum, sem hún hafði staðið. Er kirkjan var rifin, kom í ljós, að full þörf var orðin endurbóta, því að vart hefði liðið á löngu áður en hún félli. Var nú gengið að því að rífa kirkjuna, lyfta henni frá jörðu, steypa undir hana grunn, byggja hana svo upp að nýju, eins og hún hafði áður verið. Kirkjuhvelvingin var lengd nokkuð og gluggum fjölgað, en að öðru leyti hélt hún sínu gamla lagi. Altaristafla, altari, bekkir, hljóðfæri og ýmislegt fleira var endurnýjað. Öll smíði var vel af hendi leyst og kappkostað, að byggingin gæti enzt sem lengst. Þannig voru allir máttarviðir smurðir »kuprinoli« til þess að verja þá fúa áður en þeim var komið fyrir. Kirkjan er nú hin prýðilegasta að utan og innan, og munu fáar kirkjur hér á landi jafn vel gerðar.

Niðurlagsorð.

Því miður átti það ekki fyrir Kristian Kirk að liggja, að sjá þær miklu umbætur, sem hann lét gera í Haukadal. En ávextirnir af verkum hans þar munu seint fynast. Hann lagði fram mikið fé til þess að forða hinu forna höfuðbóli frá eyðingu, og vafalítið mun vera, að hingað til lands hefir eigi borist önnur betri gjöf. Skömmu áður en Kristian Kirk dó hafði hann gengið svo frá, að skógrækt ríkisins tæki við jörðinni og umbótunum þar í fullu trausti þess, að hún héldi áfram á þeirri braut, sem hann hafði lagt.

Í haust er leið kom hingað falleg eirplata, sem setja átti upp í Haukadal, til minningar um gjöf Kristians Kirk. Hún verður nú sett á tveggja metra háa stuðlabergssúlu á dálítilli hæð innan við hliðið til minningar um vinarhug Kirks í okkar garð.

Skógrækt ríkisins mun byggja jörðina að nýju undir eins og ástæður leyfa. Þar á skógarvörður á Suðurlandi að hafa aðsetur sitt samkvæmt ósk Kristians Kirk. Jafnframt því verður skógurinn tekinn til ræktunar og er það von mín, að hann geti tekið miklum framförum á næstu tuttugu árum. Gjöf Kristians Kirk verður til þess, að Haukadalur rís úr niðurlægingu, einhverju söguríkasta höfuðbólínu forðað frá tortímingu, að stórfelt sandfok er stöðvað, landeyðing hættir og upp kemur iðgræn jörð og fagrir lundir. Fegurri minnisvarða munu fáir geta reist sér.

„Meistarinn gamli.“

Eitt frægasta trje í Noregi er »Meistarinn gamli« (Den gamle mester). Það er eik ein gömul, talin vera 500-600 ára, á prestssetrinu Sigdal í Krösherad. Frægð sína á eikin því að þakka, að þegar presturinn (síðar biskup), skáldið og þjóðsagnasafnarinn Jörgen Moe, var sóknarprestur í Sigdal, orkti hann kvæði um eikina, sem frægt er orðið, og kallaði hann eikina: »Meistarann gamla« í kvæðinu.

Þess varð vart fyrir nokkrum árum síðan, að »Meistarinn gamli« var farinn að fúna innvortis. Var þá safnað fje og gert við trjeð. Fúinn hreinsaður úr og fyllt í það. Nokkur afgangur varð af fjenu. Það var lagt inn í banka *á nafn trjesins*. Á eikin því fje á vöxtum, er tryggir framtíð hennar og viðhald eftir því, sem mannleg kunnátta á því sviði megnar.

Á. G.E.

Hákon Bjarnason:

Víðir og víðirækt.

Í flóru Íslands eru fjórar víðitegundir taldar vaxa hér á landi. Þrjár þeirra eru smávaxnar, en gulvíðirinn einn getur náð nokkurri hæð. Þó verður hann aldrei annað en stórvaxinn runnur. Víðitegundirnar eru algengar um land allt, og eru þær oft til mestu búdrýginda, þar eð þær eru ágætar til sauðbeitar. Nytjar þeirra eru samt meiri en beitin ein af því, að þær hefta uppblástur og veita sandfoki meira viðnám en grös og aðrar jurtir. Hinar óbeinu nytjar víðitegundanna sem landvarnagróðurs eru síst minna virði en beitin á víðikvistinn.

Grasvíðir eða *smjörlauf* (*Salix herbacea*) er einn af minnstu víðitegundunum. Greinar hans eru ávallt jarðlægar og laufblöðin lítil. Vex hann hvarvetna um land allt, en einkum ber mikið á honum efst til fjalla, þar sem annar gróður á erfitt með að fylgja honum eftir. Grasvíðirinn gengur einnig undir nöfnunum sauðkvistur og geldingalauf, og lýsa þessi nöfn, ásamt smjörlaufsnafninu, betur en allt annað, nytjum þessa litla og harðgerða víðis.

Grávíðir (*S. glauca*) er algeng planta og allmikið notuð til beitar og fódurs, enda vex hún víða í slægjulöndum. Blöð og árssprotar eru loðin, og eru blöðin oft blágræn eða blágrá á neðra borði. Dregur plantan nafn af því. Grávíðirinn er lítill vexti, jarðlægur og kræklóttur.

Loðvíðir (*S. lanata*) er mesta nytjaplanta. Er hann stærri en grávíðirinn og lyftir sér meira frá jörðu. Þar, sem hann vex innan um hrís, getur hann orðið nokkur fet á hæð.

Einn hæstur loðvíðir, sem til er, vex í Mörkinni á Hallormsstað, og mun hann vera næstum tveir metrar. Loðvíðir er mjög algeng planta og vex í flestum jarðvegi. Hann þrífst vel í sandi og kemur upp ár eftir ár, þótt hann fari á kaf í sand hvað eftir annað. Af þeirri ástæðu er hann hin bezta fokvörn, væri athugandi að reyna að rækta hann til þeirra hluta. Loðvíðir er ágætur til beitar, einkanlega framan af sumri áður en stönglarnir tréna og lafið harðnar. Hann er allmikið sleginn til fóðurs, og þykir laufheyið gott.

Gulvíðir (*S. phlyicifolia*) er stórvaxnastur víðitegundanna, en mjög er þroski hans misjafn. Virðist hæðarvöxtur hans aðallega háður jarðvegsskilyrðum. Í frjóum og hæfilega rökum jarðvegi nær hann mestri hæð, en á þurrum móm er vöxtur hans fremur hægur. Undir bröttum skógarbrekkum eða í litlum eyjum og árhólmum dafnar gulvíðirinn ágætlega. Í Lundsskógi í Fnjóskadal stendur einn hæsti gulvíðir á landi hér.¹⁾ Stofnar hans hafa verið mældir rúmir 6 metrar á lengd, en af því að þeir hallast allir út til hliðanna, er þó hæð víðisins frá jörðu ekki nema tæpir 6 metrar. Allhár gulvíðir er einnig til í Gróðrarstöðinni á Akureyri, í Mörkinni á Hallormsstað, í Bæjarstaðarskógi og í Vaglaskógi. Í hólma utan við Steinnes í Húnaþingi er laglegt víðikjarr, í Slútnesi við Mývatn eru margir laglegir gulvíðirunnar, í Steingrímsfirði mun vera allvíðlent kjarrlendi, neðan við Sörlastaði í Fnjóskadal var mikill víðir áður, en hann virðist í afturför nú um nokkur ár. Gulvíðir vex sumsstaðar allhótt til fjalla og bendir eftirfarandi sga í þá átt.

Jón Hjaltalín landlæknir getur þess í Sæmundi frá árið 1874, í grein, sem hann skrifaði um víðirækt, að hann hafi séð allháa víðirunna á leið sinni norður yfir Kjöl árið 1866. Hann tjaldaði við Svartá á stað þeim, sem hann nefnir Svartárbugt, og var víðirinn þar jafnhár tjaldinu. Ennfremur getur hann þess, að hann hafi séð allmikinn víði við Skessubásaveg norðan Skjaldbreiðar. Af þessu dregur Jón Hjaltalín

1) Sjá mynd í Ársriti Skógræktarfélagsins 1936 bls. 19.

þá ályktun að auðvelt muni að rækta gulvíði við bæi, því að þar hlyti hann að geta náð góðum þroska, úr því að hann geti þrífist á fjöllum uppi í þeirri hæð, sem hann hafði séð hann. Víðisprotana taldi hann menn geta notað til körfugerðar og íláta.

Af þessum víðitegundum eru til allmargir bastarðar og vaxa þeir um land allt margir hverjir líkt og foreldrarnir. Ekki er þó ástæða til að minnst neins þeirra sérstaklega.

Um norðanverða Evrópu og í Ameríku vaxa margar tegundir víðis, sem komið gæti til mála að reyna hér á landi í þeirri von, að þær gætu náð hér sæmilegum þroska. Nokkrar tegundir hafa verið fluttar til landsins, og hafa sumar náð góðum þroska og sæmilegum vexti. Eiga þær fyllilega skilið, að þeim sé meiri gaumur gefinn af þeim, sem vilja afla sér fljótvoxinna trjáa í garða sína, og þess vegna skal þeim lýst nokkru nánar.

Þingvíðir (Tryggvavíðir?) *Salix lanceolata*. Bastarður af *S. caprea* og *S. viminalis*. Víðir þessi mun að öllum líkindum fyrst fluttur hingað til lands af Tryggva Gunnarssyni, sem gróðursetti hann í garðinum við Alþingishúsið í Reykjavík. Þar hefir víðir þessi náð ágætum þroska og vex einna örast allra þeirra trjátegunda, sem hér vaxa. Árssprotarnir eru jafnaðarlega yfir hálfan meter, en í góðum sumrum verða þeir oft langt yfir meter. Venjulega visnar yzti endi greinanna snemma næsta vors, en slíkt er mjög algengt á öllum víði, ösp, álmi og mörgum öðrum trjám, án þess að kali eða öðrum skemmdum sé um að kenna. Efstu hliðargreinar árssprotanna verða þá framhald stofnsins, en við það verða stofnarnir eigi beinir og réttir og greinast oft skammt frá jörðu. Af því verður þingvíðirinn oft margstofna og fremur kræklótt tré, sé eigi aðgætt að klippa hann og laga til meðan hann er ungur. En hann þolir flestum trjátegundum betur hverskonar limskerðingu, og er því hættulaust þótt menn séu harðhentir við hann. Með aldrinum verða greinar hans stökkar og er hætt við að brotna undan eigin þunga, séu þær ekki stýfðar í tæka tíð. Líklegt er, að

Þingvíðirinn þoli lítt mikið fannfergi, en sú er bót í máli, að enda þótt stórar greinar brotni af honum, vaxa skjótt nýjar í staðinn. Greinar þær, sem af brotna eða eru af skornar, má bíta niður í græðlinga, og er afar auðvelt að fjölga víðinum á þennan hátt. Er hreinasta undantakning, ef græðlingar skjóta ekki rótum, og stendur á sama, hvort yngstu sprotarnir eða gamlar greinar eru bútaðar niður.

Víðir þessi er, eins og áður er getið, bastarður tveggja annara víðitegunda, *Salix viminalis* og *Salix caprea*. Hefir sá síðarnefndi gamalt heiti í íslenzku máli og kallast selja, en sá fyrri hefir sennilega aldrei verið gróðursettur hér og ber ekkert íslenzkt nafn. Einkenni þingvíðisins eru meðal annars þessi: Blöðin eru aflöng eða lensulaga og heilrend. Að ofan eru þau grágræn, en að neðan fínt silkiðhærð. Axlablöð lítil, ör- eða hjartalaga. Einærar greinar stutthærðar, tvíærar greinar og eldri ásamt brumhlífum hárlausar. Í kvenblómum eru greinar frænisins tvíklöfnar. Þingvíðir sá, er hér vex, er allur kvenkyns.

Fagurvíðir (Salix pulcra.) Bastarður af *S. daphnoides* og *S. acutifolia*. Hvorug þessara víðitegunda mun hafa verið ræktað hér á landi. Þó er ekki ósennilegt, að önnur tegundin gæti vaxið hér, ef reynd væri (*S. acutifolia*). Fagurvíðir var fyrst fluttur hingað til lands vorið 1937 og gróðursettur í stöð Skógræktarfélagsins í Fossvogi. Síðar var hann gróðursettur í græðireit skógræktarinnar í Múlakoti í Fljótshlíð. Á báðum þessum stöðum hefir hann vaxið ágætlega, en nokkuð hefir borið á kali á honum eitt haustið. Má búast við, að hann vaxi lítið í vondum sumrum, en í meðalárum og betri, er vöxtur hans alveg undraverður. Í Fossvogi eru árssprotar hans hátt á annan meter, og í Múlakoti hafa þeir verið mældir á þriðja meter. Er þeir ná slíkri lengd á einu sumri, verður eðlilega að styðja þá til þess að þeir brotni ekki fyrir vindum, því að lafið er bæði stórt og mikið. Á hverju hausti verður að stýfa árssprotana allt að því um helming. Að öðrum kosti verður vöxturinn

óreglulegur og stofnarnir of grannir, svo að þeir bera greinarnar lítt uppi.

Einkenni þessa víðis eru meðal annars: Greinarnar verða bládöggvaðar síðari hluta sumars, en sú húð stýkst af, ef við er komið, og eru greinarnar rauðar undir. Afskornar greinar verða líka bládöggvaðar, er þær hafa legið sólarhring. Blöðin eru dökkgræn og gljáandi á efra borði, en grágræn að neðan. Þau eru heilrend, lensulaga og allt að 10 sm á lengd.

Fagurvíðir æxlast mjög auðveldlega með græðlingum, eigi síður en undanfarandi tegund. En góður vöxtur hans er undir því kominn, að hann vaxi í frjórri mold. Af því, hve langir árssprotar hans geta orðið, er líklegt að nota mætti þá til þess að riða úr körfur, ef nokkur kynni til þeirra hluta.

Auk þeirra víðitegunda, sem hér hafa verið taldar, vaxa og nokkrar aðrar í gördum hér á landi, en flestar þola þær lítt haustfrost og kelur því oft mjög. Til þess að greina víðitegundirnar, er nauðsynlegt að skoða blóm þeirra. Þess hefir ekki verið kostur, enn sem komið er, að afla blóma tveggja tegunda, sem vaxa í nokkrum gördum í Reykjavík. Líkur eru til, að önnur tegundin sé selja (*S. caprea*), en um það skal ekki fullyrt neitt að sinni.

Seljan ætti að geta náð nokkrum þroska hér á landi, en að jafnaði munu þó bastarðar reynast betur en hreinar og óvíxlfrjóvgaðar tegundir. Ástæður til þessa er of langt að greina að sinni. Að endingu má benda á, að í Alaska vaxa nokkrar víðitegundir, sem eflaust munu geta vaxið hér.

Fram að þessu hefir lítil stund verið lögð á að rækta víði í gördum við hús og bæi. En það væri áreiðanlega vel þess vert, að færa sér þrautsegu og hinn öra vöxt margra víðitegunda betur í hag. Menn verða aðeins að muna, að víðitegundirnar eru ýmist runnar eða lágvaxin tré með fremur óreglulegu vaxtarlagi. Þá veldur víðiræktin engum vonbrigðum.

Hákon Bjarnason:

Skóg- og trjáræktarsjóðir.

Á undanförunum árum og áratugum hafa fáeinir menn, hreppsfélög eða sýslufélög stofnað skóg- og trjáræktarsjóði. Flestir þessara sjóða hafa verið stofnaðir með dánargjöfum eða til minningar um látna ástvini. Er það bæði fagur og góður siður, að minnast vinnu sinna á þennan hátt. Eigi er síður lofsvert, er menn verja eftirlátnum eignum sínum til þess að bæta og fegra landið, sem hefir borið þá og fætt. Er það þakarskuld til landsins, sem menn eru að greiða og væri vel farið, að sem flestir greiddu slíkar skuldir, annaðhvort í lifanda lífi eða látnir.

Það er ömurlegt til þess að vita, að í þær 10 aldir, sem hér hefir verið byggð, hefir landið lagt með sonum sínum og dætrum af gæðum sínum og landkostum, án þess að hlynnt væri að gróðri þess og frjómold. Því að allt, sem gert hefir verið hin síðari ár til þess að auka gróður landsins, er sem fis á metunum móts við hin sólunduðu landsgæði. Þess vegna hlýtur það að vera heilög skylda sérhvers góðs og drenglundaðs Íslendinga, að rækta og bæta landið af fremsta megni og leggja fram alla þá krafta, sem þeir hafa aflögu, til þess að græða sár landsins. Með því einu eru niðjar þeirra, er nú lifa, bezt tryggðir í framtíðinni.

Erlendis er altítt, að menn láti verja eftirlátnum eignum sínum til skógræktar. Sjóðir Norðmanna og Dana, sem stofnaðir hafa verið í því augnamiði, nema nú miljónum króna, og af vöxtum þeirra hefir margt stórvirkið verið unnið. Fátækt okkar er því til fyrirstöðu, að við getum lagt

Í Ranaskógi í Fljótsdal 26/9 1939.

Bj. Bj. Norðfirði.

jafnmikið fé og aðrar þjóðir af mörkum til þess að auka landkostina, en hinir fáu og smáu sjóðir, sem stofnaðir hafa verið, benda til þess, að ýmsir eru farnir að hugleiða þessi mál og hafa sannfærst um, að þau séu til blessunar fyrir land og lýð. Vonandi er, að sá siður fari að verða tíðari, að menn láti fé af hendi rakna til þess að hrinda skógræktarmálunum í framkvæmd.

Hér er brýn þörf á, að allir leggi skógræktarmálunum liðsinni sitt af alhug. Hvatningarorð Björnstjerne Björnsons til Norðmanna eiga erindi til okkar, og eru þau sett hér á norsku, þar eð engin sómasamleg þýðing er til.

»Bare vi, bare vi havde kærlighed nok.

Her er diktende trang gennem arbejdets gang
til at løfte vårt land, blot vi løfter i flok.»

Hér á eftir verður greint frá aðalefni skipulagsskráa þeirra sjóða, sem gefnir hafa verið til skóg- og trjáræktar. Er það birt hér til að leiðbeina þeim, sem kynnu að hafa hug á að efna til slíkra sjóða, og í fullu trausti þess, að menn hugsi skógræktarmálin vandlega áður en þeir ráðstafa fé því, sem þeir vilja láta af hendi rakna til almenningsheilla.

Skipulagsskrárnar eru flestar teknar úr Stjórnartíðindum, og er þá vísað til þess, hvar þær er að finna í heild. Nokkrar skipulagsskrár er annarsstaðar að finna, og vel má vera, að til séu enn sjóðir, sem eigi hefir tekist að hafa upp á. Ef einhverjir þeirra, sem þetta lesa, vita um skóg- eða trjáræktarsjóði, sem eigi er getið um hér, væri vel þegið að fá upplýsingar um þá.

Framfarasjóður Jóns prófests Melsted og frú Steinunnar Bjarnadóttur Melsted.

[Konungsstaðfesting 7. febr. 1929. Stjt. B. '29 bls. 8].

Sjóður þessi er stofnaður 19. marz 1894. Þann dag gaf Bogi Th. Melsted jörðina Harrastaði í Dalasýslu, sem var 11.1 hundr. að nýju mati, til stofnunar sjóðsins. Sjóðurinn er minningarsjóður um foreldra gefanda.

Takmark sjóðsins er:

1. Að efla trjárækt, einkum reyniviðar- og birkitrjárækt heima á bæjum í prestakalli Jóns próf. Melsted, þ. e. Klausturhóla, Búrfells og Úlfhlótssóknnum og prestakalli séra Símonar Becks á Þingvöllum og ennfremur í Keldnakoti á Stokkseyri. Einnig skal sjóðurinn styðja að því í fyrstu með fjárveitingu, að samskonar trjárækt verði hafin við íþrótaskólann að Geysi og lýðskólann að Laugarvatni.

2. Að efla síðan skógrækt í þeim þremur kirkjusóknnum, sem fyrr eru nefndar, þá er ársvextir sjóðsins eru orðnir kr. 4000 - og síðan í Þingvallasveitinni, þá er sjóðurinn er orðinn fær um það.

3. Að styrkja barnaheimili í prestakalli Jóns próf. Melsted. Til þess að tryggja barnaheimilið skal myndaður sérstakur sjóður er ársvextir aðalsjóðsins nema kr. 400. Upp frá því rennur 1/4 ársvaxta aðalsjóðsins jafnan í barnahælisjóð, unz sá sjóður tekur til starfa.

Síðan eru nánari fyrirmæli um úthlutun styrkja og verðlauna til trjá- og skógræktar. Þau fyrirmæli eru full þung í vöfunum og hætta á að erfitt geti orðið að fylgja þeim, er sjóðurinn nær að stækka.

Stofnfé sjóðsins var, er skipulagsskrá var endurskoðuð þ. 1. jan. 1927, kr. 2586.95. Þann 1. jan. 1939 er sjóðurinn orðinn kr. 4154.47.

Styrktarsjóður Friðriks konungs hins áttunda.

[Konungsstaðfesting 4. marz 1908; Stjt. A 1908 bls. 4].

Styrktarsjóðurinn er stofnaður af Hans Hátign Friðrik konungi áttunda til minningar um för konungs til Íslands sumarið 1907.

Tilgangur sjóðsins er að efla friðun og ræktun skóga á Íslandi.

Stofnfé sjóðsins er krónur 10.000, er ekki skal skerða. Sjóðinn skal ávaxta eftir sömu reglum og ómyndugra fé.

Ársvöxtum sjóðsins skal skipt í tvo hluta og varið þannig:

20 árin fyrstu eftir stofnun sjóðsins skal veita báðar gjafaupphæðirnar einstökum mönnum eða félögum sem styrk til skógfriðunar og skógræktar.

Að 20 árum liðnum skulu hinar árlegu gjafaupphæðir veittar sem heiðursgjafir fyrir framúrskarandi dugnað í þarfir skógræktarinnar á Íslandi, annaðhvort fyrir friðun eða ræktun á eigin jörð eða fyrir önnur einkastörf í þarfir skógræktarinnar á Íslandi.

Nú er eitthvert ár enginn álitinn verður nefnds styrks eða heiðursgjafa, og skal þá leggja upphæð styrksins eða gjafarinnar, er ekki verður veitt, við stofnfje sjóðsins.

Stjórnarráð Íslands veitir sjóðnum forstöðu og birtir í stjórnartíðindum nöfn þeirra, sem hlotið hafa styrk eða heiðursgjafir úr honum; ennfremur birtir það ársreikning sjóðsins í stjórnartíðindum eða lögbirtingarblaði landsins.

Umsóknir um að verða teknir til greina við úthlutun styrksins eða heiðursgjafanna skal senda stjórnarráðinu fyrir 1. janúar ár hvert,

Þetta birtist hér með almenningi, að því viðbættu, að gjafaupphæðir styrktarsjóðsins verða samkvæmt allrahæstum fyrirmælum Hans Hátignar, konungsins, útborgaðar 2. dag ágústmánaðar ár hvert.

Í stjórnarráði Íslands, 4. marz 1908

H. Hafstein.

Ólafur Halldórsson.

Sjóður þessi er langstærsti skógræktarsjóður landsins og var hann þ. 1/1 1939 orðinn kr. 19315.84.

Oft og tíðum hafa lítt verðugir notið góðs af sjóði þessum af því að full verðugir hafa eigi verið til. Hefir og gjöfum úr sjóðnum oftari verið varið til trjáræktar en skógræktar, en slíkt er vart í anda skipulagsskrárinnar. Í sambandi við þetta má taka fram, að þeir, sem girða skóglendi sín og friða þau eftir mætti, geta öðrum fremur búist við að njóta ávaxta sjóðsins. Ætti þetta að vera mönnum hvatning til þess að friða og fara vel með skóg, þar eð heiðursgjafirnar eru nú venjulega kr. 200.00-400.00.

Skógræktarsjóður Bindindisfjelags Seyðisfjarðar.

[Konungsstaðfesting 2. apríl 1912. Stjt. B. 2. apríl 1912].

Skógræktarsjóðurinn er stofnaður af Bindindisfjelagi Seyðisfjarðar. Tilgangur hans er að hlynna að skógrækt á staðnum. Stofnfje sjóðsins

er kr. 1000.00, sem eigi má skerða. Sjóðinn skal ávaxta eftir sömu regl. um og ómyndugra fé.

Ársvöxtum sjóðsins skal varið til skógræktar í Seyðisfjarðarkaupstað. Meðan ungmennafjelag er í kaupstaðnum, sem vinnur að skógrækt, skal greiða því ársvexti sjóðsins í þessu skyni. Sé eigi unnið að skógrækt í kaupstaðnum eitthvert ár, skal leggja vextina við stofnfje sjóðsins.

Bæjarstjórn Seyðisfjarðar veitir sjóðnum forstöðu og útborgar vextina við áramót ungmennafélagi kaupstaðarins á meðan það fullnægir framangreindu skilyrði. Sé ekkert ungmennafélag í kaupstaðnum, sem starfar að skógrækt, sér bæjarstjórn um, að ársvöxtum sé varið samkvæmt tilgangi hans.

Þann 1/1 1939 var sjóður þessi krónur 2554.83.

Við sjóð þennan er fát að athuga. Hefði stjórn Bindindisfjellsins vitað það á sínum tíma, að upp myndi koma skógræktarfelag á Seyðisfirði, svo sem nú er raun á orðin, myndi það að líkindum vera tekið fram yfir ungmennafjelag. Að öðru leyti er skipulagsskrá þessi til fyrirmyndar.

Minningarsjóður hjónanna Björns bónda Oddssonar og húsfreyju Rannveigar Ingibjargar Sigurðardóttur frá Hofi í Vatnsdal.

[Konungsstaðfesting 19. júlí 1926. Stjt. B. '26 bls. 138].

Sjóðurinn er gefinn af Magnúsi prófasti Björnssyni á Prestbakka á Síðu í Vestur-Skaftafellssýslu og Oddi Björnssyni til minningar um foreldra þeirra.

Stofnfé sjóðsins er kr. 2000.00 og ávaxtast í Aðaldeild Söfnunarsjóðs Íslands. Höfuðstól má aldrei skerða, né það, sem við hann kann að bætast.

Sjóðurinn er eign Áshrepps í Húnaþingi. Tilgangur hans er að skógskrýða Vatnsdalinn svo sem verða má og nytsemd og prýði er að. Áherzla skal lögð á, að gróðursetning og ræktun skógar sé gerð af framsýni, forsjá og undir umsjón skógræðings, sem starfar fyrir það opinbera að skógrækt Íslands, svo að hún verði staðgód og varanleg, en fari eigi til spillings af völdum búpenings né vanhvirðing eða átroðningi manna.

Stjórn sjóðsins er skipuð hreppstjóra Áshrepps og tveim öðrum mönnum, en yfirstjórn framkvæmda er falin skógræktarstjóra.

Til ársins 1960 leggjast allir vextir við höfuðstólinn. Frá 1960 til 2000 má verja 1/4 vaxta til framkvæmda, en eftir það 2/3 ársvaxta.

Þann 1/1 1939 var sjóðurinn 4236.48.

Skipulagsskrá þessa sjóðs er til fyrirmyndar, og virðist, að öðrum skipulagsskrám ólöstuðum, vera langlíklegust skógræktinni til stuðnings í þeirri sveit, sem sjóðurinn nær til.

Minningarsjóður Jóhanns Jónssonar frá Ytra-Hvarfi.

[Konungsstaðfesting 2. maí 1934. Stjt. B. 1934 bls. 98.]

Sjóður þessi er stofnaður af Jóhanni Jónssyni hreppstjóra í Svarfaðardal á þjóðhátíð árið 1874 með frjálsum samskotum. Söfnuðust þá kr. 400.00, sem voru orðnar kr. 1021.03, er skipulagsskráin var samín.

Sjóðurinn er eign Svarfaðardalshrepps og stjórnað af hreppsnefnd.

Reikningar og sjóðseign endurskoðist af sýslunefnd.

Höfuðstól sjóðsins má eigi skerða fyr en sjóðurinn er orðinn kr. 10.000.00.

Eftir það falla 9/10 til útborgunar.

Því, sem fellur til útborgunar, skal varið til skógræktar í Svarfaðardalshreppi. Er það á valdi hreppsnefndar, hvort féð er veitt einstökum mönnum, félögum, eða hvort hreppurinn sjálfur notar féð til skógræktar. Skal farið eftir því hvað hreppsnefndin álitur að gefi beztan árangur.

Þann 1/1 1939 var sjóðurinn orðinn kr. 1283.04.

Minningarsjóður Brynjúlfs Magnússonar, organista frá Prestsbakka á Síðu.

[Konungsstaðfesting 29. júní 1928. Stjt. B. 28 bls. 218.]

Sjóðurinn er gefinn af prófasti Magnúsi Björnssyni á Prestbakka til minningar um son hans. Stofnfé sjóðsins er kr. 2000.00. Sjóðurinn ávaxtist í Aðaldeild Söfnunarsjóðsins. Höfuðstól, né það, sem við kann að leggjast, má aldrei skerða. Sjóðurinn er eign Síðuhreppa.

Tilgangur sjóðsins er að skógskrýða þessa hreppa svo sem verða má og nytsemd og prýði er að. Áherzla er lögð á, að ræktun sé gerð af framsýni og undir umsjón skógræktarstjóra. Stjórn sjóðsins skipa sóknarprestur Kirkjubæjarklaustursprestakalls, hreppstjórar Síðuhreppa og tveir menn aðrir, karlar eða konur, kosnar sitt úr hvorum hreppi.

Til ársins 1938 leggjast allir vextir við höfuðstól. Frá því ári til ársins 2000.00 má verja 2/3 ársvaxta til skógræktar, og eftir þann tíma 5/4 ársvaxta, en afgangur legst við höfuðstól. Ýms fyrirmæli eru í skipulagsskránni til þess að tryggja sem bezt árangur af starfi sjóðsins.

Þann 1/1 1939 var sjóðurinn kr. 3649.05.

Skipulagsskrá þessi er mjög í anda Minningarsjóðs Björns Oddssonar og Rannveigar Sigurðardóttur, sem að framan er getið.

Framkvæmdasjóður Þverárhrepps.

[Konungsstaðfesting 13. apríl, 1927. Stjt. '27 bls. 77.]

Sjóðurinn er stofnaður til minningar um fyrsta framkvæmdamann í jarðabótum í Þverárhreppi, Jóhann Einarsson áður bónda á Kistu. Sonur hans, Jónas Jóhannsson á Kistu, gaf sjóðinn íbúum Þverárhrepps í Vestur-Húnavatnssýslu til æfinlegrar eignar. Stofnfé var kr. 1000.00 og kr. 400.00 í hlutabryfum Eimskipafélags Íslands, samtals kr. 1400.00.

Stofnfé sjóðsins, ásamt fé því, sem við hann kann að leggjast, má aldrei skerða. Stjórn sjóðsins er í höndum oddvita Þverárhrepps og tveggja manna, sem kosnir eru á almennum sveitafundi. Sýslunefnd ber að hafa eftirlit með varðveizlu sjóðsins.

Fyrsta verkefni sjóðsins er að stuðla að því, að sveitin verði skógi prýdd til nytsemdar og fegurðar með styrkveitingum eða verðlaunum. Skulu allar tilraunir gerðar eftir fyrirsögn skógræktarstjóra. Aðallega er sjóðnum ætlað að styrkja skógrækt í úthaga, þar sem sízt er líklegt, að önnur ræktun verði tekin upp.

Styrkveitingar úr sjóði þessum hefjast ekki fyr en 2/5 ársvaxta nægja til fyrstu tilrauna á nokkrum stöðum. Fram til ársins 2100 má aldrei eyða meiru en 3/5 ársvaxta, nema að sjóðnum bætist hæfileg aukning á annan hátt en með vöxtum.

Þann 1/1 1939 nam sjóðurinn kr. 2075.14.

Skipulagsskráin til fyrirmyndar.

Trjáræktarsjóður kirkjugarðsins í Firði í Mjóafirði.

[Konungsstaðfesting 1. sept. 1929. Stjt. B. '29 bls. 230.]

Ætlunarverk sjóðsins er:

1. Að viðhalda eftirleiðis traustri girðingu umhverfis garðinn, svo sem hann nú er og var við burtflutning kirkju 1892, eigi minni en 360 fermetrar að flatarmáli, með sáluhlíði, klukknaporti og klukku.

2. Að viðhalda trjárækt þeirri, sem í garðinum er, og auka hana svo sem samrýmt getur afnotum hans fyrir ættargrafit.

3. Að verja garðinn gegn landskemmdum.

4. Að stuðla að víðtækri trjárækt í nágrenninu, þegar efni leyfa. Stofnfje sjóðsins er kr. 250.00, sem lagt hefir verið fyrir í Söfnunarsjóð Íslands. Sjóðurinn vex samkvæmt nánari tilteknum reglum.

Stofnandi er Sveinn Ólafsson í Firði.

Þann 1/1 1939 nam sjóðurinn kr. 452.35.

Sjóður þessi þyrfti að aukast og vaxa eða standa óskertur um alllangan tíma, ef full not eiga að verða af honum síðar. Skipulagsskráin heimilar notkun 2/3 vaxta árlega að 10 árum liðnum frá stofnunardegi og sé heimildin notuð, vex sjóðurinn allt of hægt til þess að hann megi verða að gagni.

Minningarsjóður hjónanna Björns bónda Sigfússonar fyrir. alþm.

og Ingunnar húsfreyju Jónsdóttur að Kornsó í Vatnsdal.

[Konungsstaðfesting 16. des. 1932. Stjt. B. '32 bls. 369.]

Stofnfé sjóðsins er kr. 1000.00, sem er gjöf hjónanna Guðrúnar Björnsdóttur frá Kornsó og Þormóðar Eyjólfssonar, konsúls á Siglufirði. Stofnfje, svo og fé, er við hann kann að leggjast, má aldrei skerða.

Sjóðurinn er ævarandi eign Áshrepps í Húnaþingi. Til ársloka 1940 skal leggja alla ársvexti við sjóðinn. Ávallt skal næstum helmingur vaxta leggjast við höfuðstól til aukningar. Hann ávaxtist í sparisjóði Austur-Húnavatnssýslu eða Söfnunarsjóði Íslands.

Tilgangur sjóðsins er að veita búendum eða heimilisforráðendum í Áshreppi verðlaun fyrir að koma upp trjá- og runnagörðum við heimili sín. Ákvæði eru um góða vörslu og umhirðu garða, ef þeir eigi að vera verðlaunaverðir. Kröfur til garðanna eiga að hækka eftir því, sem verðlaunaveitingar hækka.

Tæmist verkefni sjóðsins eða vaxi hann svo, að hann geti meir en annað sínu hlutverki, má færa út verksvið hans til skógræktar í stærri stíl.

Stjórn sjóðsins er skipuð mönnum eða konum úr Áshreppi eftir nánar tilteknum reglum. Endurskoðun hvílir á Búnaðarfélagi Áshrepps.

Þann 1/1 1939 var sjóðurinn kr. 1627.68.

Málfundasjóður Lónsmanna.

[Konungsstaðfesting 30. apríl, 1932. Stjt. B. '32 bls. 137.]

Stofnfje sjóðsins er kr. 200.00, sem ávaxtað er í Söfnunarsjóði Íslands. Málfundafélag sveitarinnar o. fl. gáfu sjóðinn.

Markmið sjóðsins er að verðlauna trjárækt og skrudgarða heima við bæi í Lóni. Þegar sjóðurinn er orðinn svo stór, að hann fer að gefa kr. 100.00 í ársvexti, má úthluta 3/4 til verðlauna. 1/4 skal leggjast við höfuðstól, svo lengi, sem stjórn sjóðsins telur það æskilegt.

Stjórn sjóðsins hafa oddviti og hreppstjóri Bæjarhrepps ásamt þrem öðrum mönnum, sem kosnir séu af búnaðarfélagi hreppsins. Sýslunefnd yfirskoðar reikningana.

Þann 1/1 1939 nam sjóðurinn kr. 284.36.

Skógræktarsjóður Suður-Múlasýslu.

Skipulagsskrá samþykkt á sýslufundi Suður-Múlasýslu 1930. Sýslufundargerð 1930.]

1. grein. Sjóðurinn heitir skógræktarsjóður Suður-Múlasýslu.

2. grein. Sjóðurinn er stofnaður af sýslunefnd Suður-Múlasýslu, minningu 1000 ára afmæli Alþingis 1930 með 5000 króna framlagi úr sýslusjóði.

3. grein. Tilgangur sjóðsins er að efla skógrækt í sýslunni, og glæða áhuga á framförum á því sviði.

4. grein. Tilgangi sjóðsins skal ná með því:

1. Að veita hagkvæm lán úr sjóðnum til þess:

a. að koma upp skrudgörðum heima við bæi í sveitum og hús í kaupúnum.

b. að koma upp skjólreitum fyrir ræktuðu landi.
 2. Að veita verðlaun fyrir framúrskarandi dugnað í skógrækt.
 5. grein. Lán úr sjóðnum veitist eigendum og ábúendum jarða og jarðahluta í sýslunni og húseigendum í kauptúnum, með eftirfarandi skilyrðum:

I. Að lána má allt að 4/5 af innkaupsverði á aðkeyptu efni og plöntum.

II. Lánin sjeu veitt til 15 ára, gegn fasteignaveði, ábyrgð hreppsnefnda eða annari tryggingu, sem stjórn sjóðsins tekur gilda. Vextir séu 5%.

III. Lán má veita, þegar svæði það, sem taka á til ræktunar, er fullgirt.

IV. Lántökubeiðni sendist oddvita sýslunefndar og skal henni fylgja: a) meðmæli skógarvarðar sýslunnar, b) innkaupsreikningur yfir girðingarefni, c) áætlun skógarvarðar um söluverð á plöntum þeim, er gróðursetja þarf í reitum, d) skilríki fyrir þeirri tryggingu, sem lántakandi hyggst að setja fyrir láninu.

V. Girðingar skulu vera minnst 105 sm. á hæð og ekki lakari að gerð og efni en skógræktarstjórnin á hverjum tíma notar til skóggirðinga.

VI. Höfuðstól sjóðsins má aldrei skerða og leggjast vextirnir við höfuðstól. Auk þess leggur sýslunefndin árlega 200 króna tillag til sjóðsins, þar til hann með vöxtum er orðinn 10.000 krónur. Eftir það má sýslunefndin, þegar henni þykir ástæða til, verja árlega helmingi vaxtanna til verðlauna þeim sýslubúum, sem sýnt hafa framúrskarandi dugnað í skógrækt.

VII. Handbært fé sjóðsins skal ávallt ávaxta í Landsbankanum eða annari jafn tryggri lánsstofnun.

VIII. Stjórn sjóðsins hafa á hendi oddviti sýslunefndar og 2 menn, er sýslunefnd kys til 6 ára í senn. Í fyrsta skifti, er kosning fer fram, skal þó annar fulltrúinn aðeins kosinn til 3ja ára og fari kosning síðan fram á einum fulltrúa á 3ja ára fresti.

IX. Stjórn sjóðsins veitir lán úr sjóðnum, geymir verðbréf sjóðsins og innstæðufé og gerir árlega reikningsskil. Skulu reikningar sjóðsins endurskoðaðir af endurskoðanda sýslunnar og lagðir fyrir aðalfund sýslunefndar ár hvert til samþykktar.

X. Ákvæðum skipulagsskrár þessarar má breyta, ef 3/4 sýslunefndarmanna á aðalfundi samþykkja breytinguna. 1.-3. grein skulu þó ávallt haldast óbreyttar.

Sjóður þessi nemur nú um kr. 8500.00.

Sýslusjóður þessi mun einstakur í sinni röð og ætti að verða öðrum sýslunefndum á landinu til eftirbreytni.

Skógræktarsjóður Þingvallahrepps.

1. grein. Tilgangur Skógræktarsjóðs Þingvallahrepps er að styrkja skóg- og trjárækt í Þingvallahreppi, samkvæmt því, sem tekið er fram í eftirfarandi greinum.

2. grein. Höfuðstóll sjóðsins er við stofnun hans 1521.22 krónur.

Höfuðstóllinn og það, sem við hann kann að bætast, má aldrei skerða. Hreppsnefndin skal ábyrgjast sjóðinn og ávaxta hann í einhverjum banka eða verðbréfum, er njóta ríkisábyrgðar. Þó er henni heimilt að lána bændum hreppsins af höfuðstólnum til þess að standa straum af túnrækt, gegn veði í jarðræktarstyrk þeim, sem kemur fyrir það verk, og jafnframt veði í viðkomandi fasteign, í því tilfelli að jarðræktarstyrkur falli niður. Lánsupphæðin má aldrei nema meiru en 2/3 af þeim styrk, sem trygging er fyrir, að ríkissjóður veiti fyrir jarðabótina. Rentur af slíku lánsfé skulu vera 5% p.a.

3. grein. Tekjur sjóðsins eru:

a. Vextir af höfuðstól.

b. Hverskonar gjafir, áheiti og tillög, sem sjóðnum kann að hlotnast.

c. Hreppsnefnd hefir heimild til að leggja sjóðnum allt að 300 kr. af hreppsfé á ári, svo framarlega að trjáræktaráhugi hreppsþúa sé svo mikill, að hún álíti þess þörf.

4. grein. Af tekjum sjóðsins má verja til trjáræktar á ári hverju svo sem hér segir:

1/2 ársvöxtum höfuðstólsins.

Helming gjafa og áheita sbr. tekjulið 2.

Öllu sem inn kann að koma samkv. tekjulið 3.

Það sem ekki er veitt af árstekjum sjóðsins skal leggjast við höfuðstóllinn.

5. grein. Skilyrði til þess að geta fengið styrk úr sjóði þessum eru:

a. Að styrkþegi sé búandi í Þingvallahreppi.

b. Að hann sanni fyrir hreppsnefnd, að hann hafi algjörlega grip- og fjárhelda girðingu um svæði það, sem tekið er til trjáræktar, og hann lofi því að halda henni framvegis í sama standi.

6. grein. Meðan árlegar tekjur sjóðsins eru innan við 500 kr., má ekki veita úr honum annan styrk, en að útvega hreppsþúum ókeypis trjáplöntur og trjáfræ. Er tekjur sjóðsins verða meiri, má verja þeim til styrktar á trjágarðs- eða skógargirðingum, allt að 1/3 kostnaðarverðs.

7. grein. Svæði þau, sem sjóðurinn leggur eitthvert tillag til, hvort heldur er á plöntum, fræi eða girðingarkostnaði, skulu hlíta þeim lögum, er á hverjum tíma gilda um friðaða skóga.

8. grein. Líti hreppsnefnd svo á, að störf einhvers styrkþega þyki ekki hafa borið þann árangur, sem vænta hefði mátt af honum, getur

hún leitað umsagnar skógræktarstjóra, og telji hann að vanræksla hafi átt sér stað af hendi hlutaðeigandi bónda, fellur niður allur styrkur til hans, unz hann hefir bætt það, sem hann hefir brotið af sér.

9. grein. Hreppsnefnd skal á ári hverju senda skógræktarstjóra afrit af ársreikningi sjóðsins, ásamt skýrslu um störf, unnin fyrir fé sjóðsins.

10. grein. Skógræktarsjóður Þingvallahrepps skal fá konunglega staðfestingu.

Fyrir hönd hreppsnefndarinnar í Þingvallahreppi.

1. marz 1935.

Jón Guðmundsson,
Brúastöðum.

Af sérstökum ástæðum er skipulagsskrá þessi enn eigi staðfest af konungi, en staðfestingar mun eigi langt að bíða héðan af. Sjóður þessi er nú kr. 1973.70

Árið 1935 urðu margir brunabótasjóðir að handbæru fé í mörgum hreppum landsins. Margir hreppar munu hafa notað tækifærið til þess að koma á fót ýmsum sjóðum. Enginn nema Þingvallahreppur mun hafa varið fénu til trjá- eða skógræktarsjóða. Skógræktarfélag Íslands mæltist þó til þess við fjölda hreppsnefndaroddvita, að farið yrði að dæmi Þingvallahrepps. Voru send út á þriðja hundrað bréf í því skyni. 27 oddvitar svöruðu; fáeinir tóku vel í málið, aðrir lítt, en hávaðinn af þeim ómakaði sig ekki við að svara. Svo fór um sjóferð þá.

Hagasjóður í Hraunhreppi.

[Konungsstaðfesting 30. jan. 1939. Stjt. B. '39 bls. 19.]

Heimili og starfssvið Hagasjóðs skal vera innan Hraunhrepps í Mýrasýslu.

Guðmundur Bjarnason klæðskeri er stofnandi sjóðsins. Sjóðurinn var í ársbyrjun 1939 hr. 30.359.77 auk kr. 10.000.00 í hlutabréfum Útvegsbanka Íslands. (Hlutabréf þessi er vafasamt að telja nokkurs virði.)

Sjóðurinn skal starfræktur í þrem deildum. 1. deild er til minningar um föður gefanda, Bjarna Jónsson fyrrum bónda í Haga. Þessi deild skal efla og styðja skógrækt, sandgræðslu og fódurbirgðir og tilheyra henni hálfar eignir sjóðsins og tekjur. 2. og 3. deild er til minningar um móður og stjúpmodur gefanda og starfa þær að öðru marki.

Sjóðinn skal ávaxta í verðbrjefum, tryggðum með ríkisábyrgð, og skuldabréfum, tryggðum með 2. veðrétti í fasteign. Höfuðstól sjóðsins má eigi skerða. Vaxtatekjum sjóðsins skal verja samkvæmt markmiðum deildanna hverrar fyrir sig. Þó má eigi verja til þess meir en 3/4 vaxtanna árlega, unz þeir nema kr. 4000.00 á hverju ári. Úr því má verja

4/5 þeirra, en það, sem umfram er, leggst við höfuðstól. Ef ársúthlutun einhverrar deildar eyðist ekki á því ári, sem úthlutun fer fram, verður það, sem sparast, séreign þeirrar deildar ásamt vöxtum af þeirri upphæð. Reikningsfærslu skal haga samkvæmt því. Ef þörf krefur, má veita fje af séreign deildar til framkvæmda markmiði hennar.

Stjórn sjóðsins er í höndum hreppstjóra og hreppsnefndarmanna. Stjórnin hefir á hendi allar nánari ákvarðanir um starfshætti og fjárframlög til fullnægingar hlutverkum sjóðsins og umsjón með öllum framkvæmdum er þar af leiða.

Við skipulagsskrá þessa er dálítill galli, sem stjórn sjóðsins ætti strax að bæta úr, ekki sízt þar eð slíkt er hægt án þess að brjóta í bág við óskir gefanda. 1. deildin er ætluð til skógræktar, sandgræðslu og fódurbirgða. Höfuðstóll hennar er nú rúmar kr. 15.000.00. Af því að fódurbirgðatrygging er óskyld sandgræðslu og skógrækt, ætti að láta 1/3 ávaxtast sérstaklega til þess að tryggja fódurbirgðir, en 2/3 deildarinnar ættu að ganga óskiftir til framkvæmda sand- og skógræðslu. Stjórn sjóðsins ber að taka ákvörðun um þetta til þess að fyrirbyggja, að eitt markmiðanna yrði ef til vill útundan.

Hagasjóðurinn er mikil og höfðingleg gjöf til fæðingarhrepss Guðmundar heitis Bjarnasonar klæðskerameistara. Ber hann vott um tryggð hans til áttaganna og næman skilning á því, hvað sveit hans þyrfti mest með. Í Hraunhreppi hafa landsþjöll valdið miklum skemmdum og meiri eyðingu en í vel flestum sveitum landsins. Hinn fagri Hítardalur er nú að mestu leyti örfoka, jörðin Hagi, þar sem Guðmundur er fæddur, er í eyði eins og svo margar aðrar jarðir í þeirri sveit. Höfuðbólið Hítardalur, sem áður fyrr var annálað sakir landgæða, er nú líkast afdalakoti og lítið er þar eftir af fornum ljóma. Var mér kunnugt um, að Guðmundur heitinn Bjarnason hugsaði mjög um, hversu græða mætti Hítardal að nýju, og áttum við langt tal saman um það skömmu áður en hann dó.

Sjóður Skógræktarfélags Íslands.

Þessi sjóður er geymdur í Söfnunarsjóði Íslands og til hans renna öll æfittillög félagsins og 1/10 af þeim ríkisstyrk er félaginu hlotnast. Vextir sjóðsins leggjast við höfuðstól eftir nánar ákveðnum reglum. Markmið sjóðsins er fyrst og fremst að tryggja starfsemi félagsins í framtíðinni.

Þessi sjóður nemur nú kr. 2930.40.

Að líkindum verður þetta allmyndarlegur sjóður á nokkrum árum, enda hefir hann góð skilyrði til þess að vaxa og aukast. En það er bæði Skógræktarfélaginu og skógræktarmálunum mikils virði, ef stór

sjóður nær að myndast, er væri góður fjárhagslegur bakhjarl allri skógræktarstarfsemi.

Sjóðir þeir, sem nú hafa verið taldir, og ganga eiga til trjá- og skógræktar, nema samtals eitthvað um kr. 62.031.34 og er þá Hagasjóður talinn kr. 10.000 í þeirri upphæð.

Því miður eru flestir þessara sjóða svo smáir, að langt mun líða áður en áhrifa þeirra fer að gæta. En vel mættu hreppsnefndir muna suma þessa sjóði þegar vel árar, og skjóta nokkru fé að sjóðunum til þess að auka höfuðstólinn. Úr því að einstöku hreppum hafa verið gefnir slíkir sjóðir, virðist liggja nærri, að það væri kurteisiskylda af hálfu hreppanna, að auka þá eftir mætti. Það þarf ekki ýkja há tillög á hverju ári til þess, að um þau muni verulega á nokkrum áratugum.

Sýslunefndir ættu líka að hugleiða fordæmi það, sem sýslunefnd Sunnmýlinga hefir gefið. Þótt fjárhagurinn sé ef til vill þröngur hjá sumum, er hann þó varla svo bágur, að ekki sé kleyft að byrja í smáum stíl, ef vilji er til og áhugi á góðum málstað.

Auk þeirra sjóða, sem hér hafa verið taldir, eru fáeinir, sem að nokkru eiga að styrkja trjárækt og eru m. a. þessir:

Minningarsjóður skáldkonu Höllu Eyjólfsdóttur frá Laugabóli.
(Konungsstaðfesting 2. sept. '38, Stjt. B. '38 bls. 192.)

Á að ganga til að styrkja námfúsar stúlkur til skólanáms, einkum með trjá-, blóma- og garðræktarnám fyrir augum. En ef sjóðurinn nær að vaxa að mun, má í framtíðinni verja fé til skógræktar í Nauteyrarhreppi. Sjóðurinn er 1/1 1939 kr. 1000.00.

Minningarsjóður Halldórs Benediktssonar og Arnbjargar Sigfúsdóttur, Skriðuklaustri. (Konungsstaðfesting 27. febr. 1926. Stjt. B. '36 bls. 16.)

Sjóður til þess að verðlauna menn eða konur í Fljótshlíð fyrir trjárækt og blómarækt til þrýðis heimilum utan bæjar, fyrir matjurtarækt, aðrar en kartöflur og gulrófur, og fyrir blómarækt innan húss. Upphæð sjóðsins 1/1 1939 kr. 1444.51.

Minningarsjóður Einars Helgasonar, garðyrkjustjóra.

(Konungsstaðfesting 26. júlí 1938. Stjt. B. '38 bls. 180.)

Sjóður til þess að verðlauna trjá- og blómarækt við heimili eða fjölbreytta ræktun matjurta, er skari fram úr því er almennt gerist. Engin skilagrein er komin fyrir þennan sjóð.

Minningarsjóður Maríu Kristínar Stephensen. (Konungsstaðfesting 21. des. 1928. Stjt. B. '28 bls. 335.)

Þessi sjóður á einhverntíma í framtíðinni að gefa af sér trjá- og blómaræktarsjóð á Akureyri og Eyjafirði. Annars er sjóður þessi gott dæmi þess hvernig menn eiga ekki að stofna sjóði.

Enginn þessara síðast töldu sjóða er líklegur til þess að hafa hvetjandi áhrif á trjárækt, og er það mesta óráð að reyna að koma fyrir mörgum ætlunarverkum í einni og sömu skipulagsskránni, einkum ef sjóðirnir eru litlir eins og oft á sér stað. Verða þeir þá til einskis gagns eða mjög lítils móts við það, sem þeir hefðu getað orðið.

Skógar landsins um miðja átjándu öld og nytjar þeirra.

Það, sem hjer fer á eftir, er tekið upp úr ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar. Hefir Einar Sæmundsen skógarvörður tínt þetta saman og þýtt úr ferðabókinni, en þar eru kaflar um skógana á víð og dreif. Sumt af þessu er lauslega þýtt eða stýtt og endursagt, en reynt hefir verið að fella efnið saman eftir því, sem kostur hefir verið á. Enda er lítt gerlegt að þýða ferðabókina orði til orðs, því að stíllinn er tyrfinn og endurtekningar margar. Mesti urmull málskrípa »prýðir« ritið, og er sýnilegt, að það hefir verið búið undir prentun af öðrum en Eggerti, enda þótt Eggert fái heiðurinn af samningu bókarinnar á titilblaði. Sem dæmi um mál blómanna má nefna: Hiaaleie, Stiemænd, Afret o. fl., fyrir hjáleiga, stigamaður, afrijet. Þrátt fyrir þetta er ferðabókin merkilegt rit. Kom hún út á dönsku árið 1772 og jafnframt í franskrí og þýzkri þýðingu á kostnað vísindafjelagsins danska. Er leitt til þess að vita, að ferðabókin hefir aldrei verið gefin út á íslenzku eða að enginn mun víst hafa haft fyrir því, að gá að, hvort frumheimildir bókarinnar skyldu enn vera til í safni vísindafjelagsins.

Borgarfjarðarhjærað.

Raunar er hjer hvergi um *skóg* að ræða, miðað við önnur lönd, heldur *kjarrskóg*; þ. e. lávaxin bjarkartrje og kjarr.

Í Botnsdal er nú aðeins kjarr, þar sem var á landnámstíð »svo stórr skógur«, að Ávangur írski »gerði þar af hafskip og hlóð þar sem nú heitir Hlaðhamrar-«, stendur í Landnámu, og þekkja menn enn örnefni þetta. Skógur er einkum í millum prestssetursins Mela og Andakíls, um Skorradal og Hvítársíðu, vestan megin Norðurár, neðan Norðurárdals (Stafholtstungur?) og í Hraundal. En um Mýrar, þar sem voru »víðir skógar, langt í milli fjalls og fjöru«

á dögum Skalla-Gríms, finnast ekki aðrar leyfar nú, en úrkynjað bjarkarafríð, sem skríður þar um holt og lága ása mýrarflóanna, og almennt kallað *rífhrís* (*betula procumbens*) sakir þess, að rífa má það upp með höndum einum. Það er notað sumpart til kolagerðar eða eldiviðar og sumpart í tróð eða sem undirlag í heygörðum. - Aðrar trjátegundir eru: *Fjalldrapi* (*betula nana*), sem einnig er rifinn upp og notast mest til eldiviðar, *reynir* (*sorbus aucuparia*), er getið verður síðar, ásamt afbríði (*sorbus pumila*), sem sjaldnast nær nema 2-3 álna hæð og blómstrar ekki, og svo að lokum ýmsar *víðitegundir* (*salices*).

Húsafellsskógur er hæstur og mestur af skógum hjeraðsins, enda er hann talinn einn af þremur beztu skógum landsins. Meginhluti hans er þó aðeins um 4-6 álnir á hæð og bolirnir álíka gildir og mannshandleggur, eða um 3-4 þuml. í þvermál; þó finnast þar 10-12 álna há trje og gildleiki þeirra að sama skapi. En flest eru trjen bogin og kræklótt. Skógur þessi, - ef hann þá getur kallast því nafni, borinn saman við erlenda skóga, - er um eina mílu á lengd og breidd hans um fjórðung úr mílu, en ef svæðið sunnan Hvítár er talið með, verður víðáttan langt um meiri.

Björk er notuð til húsagerðar, kolagerðar og eldsneytis. Merkilegustu nytjar skóganna er þó húsaviðurinn, sem einkum er notaður í refti á peningshús. Birkiraftr þykja mjög haldgóðir og endast árum saman ef þeir eru birtir, en börkurinn er notaður til þess að lita skinn, sem verða við það sótrauð og þykir meira slit í þeim en ella. Birkiraftr eru seldir mismunandi verði og fer það eftir lengd þeirra og gildleika. Norðanlands er gangverð 20 meðalrafta ein króna. - Úr *viðarnýra* eru smíðaðir tóbaksbaukar og þess kyns. - *Kolagerð* fer oftast fram í ágúst- eða septembermánuði, svo og snemma vors, hafi viðurinn verið höggvinn næstliðið haust. Einn hestur af viðarkolum (en það er sama og tunna af kolum) kostar 5 álnir (eða 1. mk. spesú).

Til þess að lýsa skógarhöggi yfirleitt, viljum við taka

Húsafellsskóg sem dæmi, því að þangað sækja flestir Borgfirðingar húsavið. Greiða þeir prestinum á Húsafelli ákveðin verð fyrir viðarkol og rafta, sem þeir flytja þaðan. Lægsta verð á einum hesti af viðarkolum er 5 álnir, eða 1 mark spesíu. Skógaryrkjumönnunum er vísað á ákveðna staði, þar

Bj. Bj. Norðfirði.

Ranaskógur.

sem þeir mega höggva og látnir svo sjálfráðir. Hefir því Húsafellsskógur verið höggvinn til skemmda næstliðin 100 ár og hrakar mjög. Stafar það einkum af því, að mönnum er hleypt í skóginn á öllum tímum árs og látnir sjálfráðir um, hverskonar trje þeir höggva, ung eða gömul. Menn höggva helzt ungviðið, en sniðganga þau trjen, sem farin eru að eldast og láta þau fúna niður, því að auk þess sem

torveldara þykir að kurla gömul trje, er það álit sumra, að úr ungviðinu fáið betri viðarkol, en gömlum kræklum. Sú aðferð, sem almennt er beitt við raftviðarhögg: sýlingin í stúfinn, sem eftir stendur, hefir og unnið skóginum mikið tjón, því að vatn safnast í stúfinn og feygir hann að lokum. Þetta tvennt, sem nú var talið, hefir mest spilt skógum landsins og eyðilagt, því að sömu aðferð er beitt við skógarhögg hvarvetna um land. Þó er sú venjan, að höggva ungviðið, ennþá skaðvænlegri. - Raunar er sumsstaðar öðru um að kenna, svo sem skriðum, vatnsflóðum, vindum og þess háttar.

Þá geta þeir fjelagar um einkennilegt fyrirbæri, sem þeir sáu sumarið 1754. Á falllegri grasi gróinni grund á svo nefndri Staðarhraunseyri, spölkorn frá þjóðleiðinni vestur, stóð fjöldi hárra bjarkarstofna, barkarlausir og hvítir af elli og fúa, og mest af limi og greinum fallið. Rosknir menn þar um slóðir höfðu þá sögu að segja, að fyrir fimm tugum ára hafði þarna verið falllegur skógur, sem nú á dögum á varla sinn líka á landinu; voru trjen svo beinvaxin, að þau þóktu ekki aðeins vel fallin til húsagerðar, heldur og til ýmiskonar smíða, svo sem amboða, sleða og annarra búsnauðsynja.

Snæfellssýsla.

Birkikjarr vex á nokkrum stöðum, en hvergi viðáttumikið. Einna útbreiddast er það í Helgafellssveit og er notað til kolagerðar; kjarr er og í Búðar- og Borgarhrauni, Hrísdal og víðar, einnig á strjálíngi um Skógarströnd (sem er fallleg sveit og góð undir bú). Rifhrís og fjalldrapi er þó miklu algengara.

Vestfjarðakjálkinn.

Hvergi er trjágróður jafn algengur og í Vestfjörðum. Þar vex birkikjarr svo að segja í hverjum firði, einkum þó í dölum þeim, sem ganga upp frá fjarðabotnunum. En trjen eru lágvaxin, grönn og kræklótt, hæðin oftast um 3-4 áln-

ir, að örfáum stöðum undanteknum, þar sem skógurinn er lítið eitt hærri og skárri. Viðurinn er notaður við uppgerð smærri peningshúsa; úr honum eru og smíðaðir heymeisar, rengur í smábáta og aðrir þarflegir hlutir. Grannar hríslur og jarðlægar eru notaðar til kolagerðar, en limið í troð og rúmstæði. Bezti skógurinn er í Skálmardal og beggja megin Þingmannaheiðar, einnig í Arnarfirði og í nokkrum fjörðum þeim, sem skerast suður úr Ísafjarðardjúpi. Víðir nær hjer nokkrum þroska og reynir vex víða; í Barðastrandasýslu ná reyniber fullum þroska, og af því að slíkt er fágætt í öðrum landsfjórðungum, þá er þessa getið hjer. Í Hestfirði í Ísafjarðardjúpi vex reynistóð, sem er langtum hærra og þroskameira, en þekkist á nokkrum öðrum stað á landinu. Þar ná einstök trje allt að 6-8 álna hæð, en eru víðast annarsstaðar 3-4 álnir. Á Ströndum sjest eigi skógur fyrr en kemur suður í Steingrímsfjörð; upp frá fjarðarbotninum liggur Selárdalur, fjögurra mílna langur, og eru þar nokkrir bæir. Birkikjarr vex um dalinn og víða má sjá hávaxið hvannstóð í millum runnanna. - *Einir* vex víða um Vestfirði. Nokkurir prestar í Barðastrandasýslu hafa tekið upp á því að brenna einiber, eins og kaffibaunir, og hella síðan »upp á könnuna«, en sá háttur er þegar kunnur í Noregi og Þýzkalandi. Þeir, sem drukkið hafa seyði þetta um hríð, telja það holt og margra meina bót.

Jafnvel þótt enn finnist víða skógur um vesturkjálka landsins, hefir hann þó í fornöld verið langtum meiri og hávaxnari. Sauðlauksdalur er nú skóglaus með öllu, og engar heimildir hafa geymzt um það, að þar hafi nokkuru sinni skógur vaxið. En fyrir þremur árum, er leitað var hvort mótak væri þar, fundust hjer og þar í jörðu birkidrumbar, digrir og feysknir. - Laxdæla getur þess, að á 10. öld hafi verið svo miklir skógar í Laxárdal í Dölum, að ryðja varð skóga, svo að þar mætti reisa bæjar- og peningshús. Nú er þar hvergi skóg að finna. Þegar Haukadalsvatn brýtur bakka sína, losna drumbar, sem geymast þar í jörðu, og skolar Haukadalsá þeim smátt og smátt niður til sjávar.

Norðurland.

Meginhluti Norðurlands er skóglaus að kalla, einkum þó vestursýslurnar þrjár: Húnavatns-, Skagafjarðar- og Eyjafjarðarsýslur; þar eru enn dálitlar skógarleifar aðeins á tveim stöðum: í Fellssókn í Skagafirði og á Árskógsströnd við Eyjafjörð og nota bændur viðinn til kolagerðar. Aftur er

Úr Ranaskógi.

Bj. Bj. Norðfirði.

Þingeyjarsýsla mun betur sett í þessu efni. Í Kelduhverfi er t. d. dálítill skógarpartur, sem nefnist Árskógur. En mestir eru skógarnir í Fnjóskadal, Dalsmynni og Laufássókn. - Fnjóskadalsskógur ber all-mjög af öðrum skógum landsins; því að jafnvel þó að finna megi eins væn trje í Húsafellsskógi, eru þau hvergi nærri jafn beinvaxin og tæplega eins

há. En báðir þessir skógar sæta sömu meðferð og misþyrmingu.

Skógunum norðanlands hefir mjög hrakað frá því, sem þeir voru á fyrri öldum. Um miðja næstliðna öld voru skógarnir í Fnjóskadal svo hávaxnir, að bolir einstakra trjáa mældust 20 álnir neðan frá jörð og upp að neðstu greinum.¹⁾ - Björkin í Fnjóskadal er af beztu tegund, og væri henni sómi sýndur og ræktuð í því skyni, að gróðursetjast annarsstaðar, mundi það ef til vill verða að einhverju gagni.

Múla- og Skaftafellssýslur.

Um Austurland vex skógur og birkikjarr því sem næst allsstaðar þar sem nokkur grassvörður er. Um allan Jökuldal er skógarkjarr og víðir, og svo er og um Fljótaldshjerað yfirleitt, nema hvað skógurinn er þar stærri sumsstaðar, svo að húsaviður fæst þar á nokkrum stöðum. Á Búlandsnesi, í Lóni, austast í Hornafirði, vestast í Örafum (Skaftafell²⁾) og á Síðu er birkikjarr, en svo lágvaxið, að það er aðeins nothæft til kolagerðar. Fjallshlíðin norðan megin Lómagnúps (Eystrafjall) er og skógi vaxin, og sætir það enn meiri undrun, þegar athugað er, að jökullinn teygist þarna niður að gróðurlendinu. - Reynir vex í Skaftafelli, svo og víðir, og nálægt Kvískerjum, austasta bænum í Örafum, eru enn dálitlar leifar af birkikjarri. Hjer um slóðir hafa þó verið miklir skógar fyrrum, svo sem bezt vitna bjarkarstofnar þeir og drumbar, er daglega skolar fram undan skriðjöklinum; svo eru stofnar þessir digrir, að sumir mælast um eitt fet.

1) Hjer er sleppt klausu um Möðruvallaskóg í Eyjafirði, sem birtist í Ársritinu 1937 bls. 79.

2) Af frásögn þeirra fjelaga verður ekki annað ráðið, en að hjer sje átt við hlíðarnar umhverfis bæina í Skaftafelli. Hins vegar er svo að sjá, að skóglaut hafi verið í umhverfi Bæjarstaðar. Þeir taka fram, að Morsárdalur sje kominn í aur, minnst lauslega á lauginu í Jökuldal og bæta svo við: »Annars er gras- og jurtagróður enn í fjallahlíðunum og hann svo kjarnmikill, að sauðfje verður þar forkunnar vænt, og kjötið af því svo bráðfeitt, að gestir geta ekki etið það nýtt. Hross, sem ganga þarna, verða og afar feit.«

Um Skaftártungu hefir verið lágvaxið birkikjarr, um 1-2 álna hátt, en var nú allt í kafi í ösku, er við komum þangað 31. ágúst 1756.¹⁾ Við sáum aðeins limkrónurnar upp úr öskunni með sviðnu eða hálfvisnuðu laufi. Hins

Í Gatnaskógi.

Bj. Bj. Norðfirði.

vegar hafði víðirinn staðið sig betur; hann gægðist upp úr öskunni með grænum og óskemmdum blöðum.

Runnategund ein með hvössum þyrnum vex á Kvískerjum og verður um tvær álnir. Er runnur þessi nefndur

1) Katla hafði gosið þá um veturinn og leikið Skaftártungu svo illa, að fólkið hafði flúið bæina, nema Ljótarstaði. Þar hórðust 7 manneskjur og drógu fram lífið úr tveimur hálfgeldum beljum og hvannarótum.

Þyrnir þar um slóðir. Hvorki bar hann blóm nje ber, er við vorum þar 10. september (1756). Runnategund þessi er þó sennilega *Berberis*. Hann er fagur og beinvaxinn, en þó hafa íbúarnir illan bifur á honum, og reyna því að uppræta hann. - Nálægt Holti á Síðu fundum við aðra ofur-lágvaxna runnategund, og var hún einnig óblómstrandi. Við viljum þó geta hennar, svo að aðrir fái þekkt hana, en hún hefir ekki fundizt annars staðar svo vitað sje. Hún er um fet á hæð, þráðbein og stofninn alsettur veikum þyrnibroddum. Íbúarnir á staðnum nefna runna þennan einnig *Þyrnir* og hafa svo gert mann fram af manni.

Suðurland.

Þeir fjelagar eru næsta fáorðir um skógana á Suðurlandi; nefna aðeins þrjá staði, þar sem skógur eða kjarr er. Þó má vera, að sjezt hafi yfir einhver smáatriði, en fá munu þau vera. En vitanlega hefir kjarr verið miklu víðar um Suðurland, þó að þess sje ekki getið. Þessir þrír staðir eru: Þórsmörk, »þar er nokkur skógur og landkostir svo miklir og góðir, að hross og sauðfje gengur þar sjálfala vetur og sumar«; í hrauninu hjá Krýsuvík »er kjarr og smáhrís«, og loks er um Þingvallahraun tekið fram, að þar sje »að vaxa upp þroskavænlegur skógur«. - Í Þingvallasveit er ein tunna af viðarkolum seld á 12 fiska, en þegar bændur þar færa Suðurnesjabúum heim kolin, er tunnan seld 2 mk. croner.

Að lokum koma svo hjer almennar athugasemdir þeirra um skógana á Suðurlandi fyrst og fremst, hvað gera þurfi til þess að bjarga skógum landsins yfirleitt og auka þá.

Skógur var hjer áður sunnanlands á ýmsum þeim stöðum, þar sem skóglaut hefir verið með öllu í minni þeirra manna, er nú lifa. Og sama er að segja um aðra landshluta. Mestri undrun sætir þó, hversu íslenska björkin hefir úrkynjast; í stað trjábola, sem fyrrum voru um 6 þuml. digrir, sjást nú aðeins grannir stofnar um 2-3 þuml. í þvermál.

Hafliði Helgason:

Guðmundur Bjarnason.

In memoriam.

Hann fæddist að Hagahjáleigu frá Staðarhrauni í Hraunhreppi þann 13. september 1878. - Hann var af merkum ættum, eins og ættarskrár vísa. Er móðurætt hans rakin í ættarskrá próf. Bjarna Þorsteinssonar, en föðurætt hans hefir rakið Pjetur Zophóníasson, ættfræðingur, og er hún óprentuð. Guðmundur missti móður sína er hann fæddist og um líkt leyti missti faðir hans allt fje sitt í aftaka veðri í Hítará, og fluttist þá frá Haga, er þá lagðist í eyði og hefir eigi verið byggður síðan. Bjarni faðir Guðmundar giftist öðru sinni og dvaldist lengst um í Hjörsey fyrir Mýrum og þar ólst hann upp. Bar snemma á frábærum námsgáfum hans og var ætlunin, að hann hlyti fremri menntun en almennt, en erfiður efnahagur hamlaði. Stundaði Guðmundur því sjó á opnum bátum og þilskipum fram til aldamóta síðustu, en rjeðst þá til klæðskeránáms í Reykjavík, og að loknu námi sigldi hann til Kaupmannahafnar til fullkonnunar í þessari iðn; veitti eftir heimkomuna forstöðu stærstu saumastofu hjer í bæ fram til ársins 1913, að hann setti á stofn eigin saumastofu, sem hann rak með frábærum dugnaði og fyrirbyggju til dauðadags, þrátt fyrir það, þó að hann um mörg ár liði mjög vegna heilsuleysis. Síðustu árin var hann þrotinn að heilsu og ljetzt fyrsta sumardag í fyrra, þann 20. apríl.

Engan mann hefi eg þekkt, sem jafn innilega bar fyrir

brjósti ræktun landsins eins og Guðmundur. Það kom greinilega í ljós, þegar hann var hvatamaður þess, að Kristilegt

Guðmundur Bjarnason

fjelag ungra manna tæki til ræktunar grýtt og erfitt land; ljet hann þar eigi lenda við orðin ein, tók að sjer forgönguna og fjeck með sjer flokk manna sumar eftir sumar unz allt var komið í rækt. Hann hafði áhuga fyrir nýbýlum umhverfis Reykjavík og brá við fljótt, er Skógræktarfelagið var stofnað og gerðist æfifjlagi þess og hafði óbifandi trú á því, að starfsemi þess miðaði í heillavænlega átt.

Hann gerði þær ráðstafanir áður en hann ljetzt, að reynt yrði að hefta og bæta uppblástur í fæðingarhreppi sínum og einnig að hægt væri að verja Hjörsey við sjávangangi. Hann unni æskustöðvum sínum sjerstaklega og ferðaðist um þær jafnan að sumarlagi, og mesta áhyggjuefni hans var uppblástur og landbrot. Þegar tímar líða munu sjást þess merki í ræktun og öðru framtaki, að Hraunhreppur átti son, sem bar velferð hans fyrir brjósti.

Hákon Bjarnason:

Starf Skógræktar ríkisins
árið 1939.

Starfið var með svipuðu móti og árið áður, enda var eigi úr miklu fé að spila, fremur en vant hefir verið. Fjárveitingin var aðeins kr. 25.000.00.

Græðireitir.

Í Múlakoti var græðireitur Skógræktarinnar stækkaður, svo að nú er hálfur hektari lands einvörðungu notaður til plöntuuppeldis. Áður var reiturinn eigi nema um 1600 fermetrar. Á Hallormsstað var og nokkuð af landi lagt til græðireitsins og á Vöglum var allur gamli reiturinn tekinn í rækt að nýju. Að samanlögðu eru nú græðireitirnir um 2 hektarar að flatarmáli, en fyrir fimm árum var eigi nema hálfur hektari í rækt. Kostnaðurinn við stækkun reitanna árið 1939 var um kr. 7000.00.

Vorið 1939 var dreifiplöntun á þessum 3 stöðum eins og skýrslan sýnir.

	Þjóð. Reysir	Tíða	Blá- gras	Síða- gras	Óttar- tyg	Samtala
Hallormsstaður.	13500	11000	6000	3500		34000
Múlakot	8500	8000		300	5000	22300
Vöglur	20000	1000	3000			24000
Samtals	42000	20000	9000	3800	5000	74800

Skógartjörnin í Hallormsstaðaskógi 25/9 1939.

Bj. Bj. Norðfirði.

Auk þessa eru um 1500 rífsplöntur jafngamlar þessum plöntum í græðireitunum. Þetta er nokkur aukning frá árinu 1938, en þó minni en skyldi. Stafar það af því, að dreifplöntun birkis á Hallormsstað varð minni en til stóð. En sé þetta borið saman við dreifplöntunina 1936, sem nam rúmlega 25,000 plöntum, sést, að plöntufjöldinn er nú þrefalt meiri en þá. Upp frá þessu mun plöntufjöldinn fara jafnt vaxandi með hverju vori, jafnframt því sem tegundum fjölga.

Girðingar og friðun.

Viðhald girðinga var allmikið. Á Vöglum var annar helmingur girðingarinnar alveg gerður upp að nýju, en árið áður hafði hinn helmingurinn verið endurnýjaður. Vaglaskógur er nú allur girtur traustri og vandaðri netgirðingu, sem væntanlega endist með litlu viðhaldi næstu 20 árin.

Yfirleitt var lítill ágangur búfjár í skógargirðingunum þetta ár, nema í Þórsmörk og á Hallormsstað. Á Hallormsstað er girðingin víða orðin lasburða og þarf bráðlega endurnýjunar. En á Þórsmörk gegndi öðru máli. Þar var girð-

ing í ágætu standi og fjárlaus. Í byrjun júlí fóru fram síðustu rekstrar Eyfellinga gegn um Mörkina undir eftirliti manna Skógræktarinnar og var þá girðingin heil og fjárheld í Hamraskógum ofan við Mörkina. Nokkrum dögum síðar fer Mörkin að fyllast af fje, sem kom ofan að og hafði ó-

Bj. Bj. Norðfirði.

Skógartjörn í Hallormsstaðaskógi.

hindraðan gang í Mörkina. Þegar að var gáð, fundust fjögur göt á girðingunni í nánd við hliðið í Hamraskógum og var þannig frá þeim gengið, að sýnilegt var, að þarna höfðu kunnugir piltar verið að verki. Er greinilegt af öllum verksummerkjum, að þarna höfðu þeir einir staðið að, sem höfðu hug á að hleypa fé inn í hina góðu bithaga Merkurinnar.

Svipað athæfi og þetta kom fyrir á Þórsmörk fyrir fáum árum og voru sökudólgarnir smalastrákar undan fjöllunum. Enn hefir eigi tekist að ná í þessa þokkapilta frá í sumar, en líklegt er, að það verði innan skamms.

Er Mörkin fylltist af fé, varð að ráða menn til að smala hana um hásumarið og bakaði það skógræktinni tilfinnanleg aukaútgjöld. Þetta atvik sýnir greinilega, hvaða hug einstöku lítilsigldir menn bera til friðunarstarfseminnar, sem miðar að því, að forða jafn fögru landi og Þórsmörk er frá eyðingu af völdum gengdrarlausrar rányrkju og ofbeitar. Þótt friðun Þórsmarkar hafi nú staðið á annan tug ára, hefir það starf eigi verið tekið út með sældinni. Bæði hefir Skógræktin eigi haft fjárhagslegt bolmagn til þess að halda girðingunni nógu vel við á undanförnum árum, og svo hafa menn úr næstu byggðarlögum sýnt friðarmálunum lítinn skilning og sumir fullan fjandskap. En þrátt fyrir ófullkomna friðun, kemur öllum greinagóðum mönnum saman um, að friðunin á Þórsmörk hafi orðið skóginum og landinu til stórkostlegra bóta, og framfarir skógarins séu langt um meiri, en þeir höfðu gert sjer vonir um. Enginn vafi virðist heldur leika á því, að án friðunar hefði Mörkin hlotið að eyðileggjast stórkostlega frá því, sem var, af því hve fénaður er margur í næstu byggðum, en hann hefði eðlilega allur hafst við í Mörkinni.

Skilningsleysi manna á friðun skóganna er almennt mjög ábótavant, og lýsir það sér í því, hve margir skilja við opin hlið. Jafnframt því, að menn sækjast eftir að fara í hina friðuðu skóga til hvíldar og afþreyingar, eru þeir svo hirðulausir að opna leiðirnar fyrir búsmala, sem eyðileggur þann gróður, er þeir fara oft langa vegu til að skoða. Það felst eigi mikil hugsun bak við slíkt framferði. Og það er illa launaður greiði, þegar menn gera sig sekan um að skilja við opin hlið, því að í hina friðuðu skóga eru allir velkomnir, og allir starfsmenn Skógræktarinnar hafa ákveðin fyrirmæli um, að greiða sem bezt götu allra gesta, sem koma í skógana.

Í Mörkinni í Hallormsstaðaskógi 25/9 1939.

Bj. Bj. Norðfirði.

Sumarið 1939 voru sett upp allvönduð spjöld á öllum friðuðum skóglendum með kurteislegum tilmælum til vegfarenda um, að níðast ekki á gestrisni þeirri, sem þeim væri sýnd með því, að veita þeim ótakmarkaðan aðgang að skóginum. Vonandi koma þessi tilmæli að notum, því að annars verður að grípa til annara ráða til þess, að kenna fólki sæmilega umgengni.

Ein ný girðing var sett upp á árinu á Jarðlaugsstöðum í Borgarfirði. Þó var það eigi nema efnið og flutningur þess, sem Skógræktin lagði til. Hitt annaðist eigandi skógarins. Girðingin er á 3ja km. á lengd.

Byggingar.

Á jörðum Skógræktarinnar voru byggingar lagfærðar nokkuð, en kostnaður á því eigi teljandi, nema í Ásbyrgi og í Haukadal. Í Ásbyrgi var hús eftirlitsmanns mjög úr sér gengið, og í Haukadal var reistur lítill íveruskúr, sem gefandi Haukadals átti að dvelja í meðan hann stæði þar við og afhenti gjöfina, svo sem ráð hafði verið fyrir gert.

Keypt skóglendi.

Á árinu 1939 var gengið frá kaupum á jörðinni Jafnaskarð í Borgarfirði, þar sem ætlunin er að girða og friða allstórt skóglendi undir eins og ástæður leyfa. Er ætlunin, að skógarvörður á Vesturlandi fái aðsetur þar í nánd. Ennfremur var Skógræktinni afhent á þessu ári Sauðhússkógur í Borgarfirði og Skuggabjargarskógur í Fnjóskadal, sem einnig á að taka til friðunar.

Önnur störf.

Skógræktin seldi yfir 50.000 trjáplöntur sl. vor við eins vægu verði og hægt var. Viðarhögg var svipað og árið áður eða um 200 tonn á Vöglum og Hallormsstað. Kolagerð var með meira móti og er nú töluvert notað af þeim innanlands til smíða og í hæsnafóður, auk þess sem flutningabifreið Skógræktarinnar gengur fyrir viðarkolum. Eftirlitsferðir voru farnar eftir því sem ástæður leyfðu, en eigi er ástæða til að skýra frekar frá þeim.

M. Júl. Magnús:

Fjelagsstarfsemi 1939.

Starfseminni hefir verið líkt hagað og áður. Aðalstarfið hefir verið við skógræktarstöð fjelagsins í Fossvogi. Hefir þar bæði verið flutt úr sáðreitum í beð og eins plantað trjám. Sömuleiðis hefir nokkru verið plantað í stöðina við Rauðavatn.

Á árinu hafa þessir fjelagsmenn dáið:

Guðmundur Bjarnason, klæðskeri, Rvík.

Páll Bjarnason, skólastj. Vestmannaeyjum.

Póroddur Lýðsson, verzl.m., Borðeyri.

14 hafa sagt sig úr fjelaginu, en 76 gengu í það á árinu. Á áramótum var fjelagatalan þannig komin töluvert á 6. hundrað. Fjelagatalið, sem fylgir þessu riti, er miðað við afmælisdag fjelagsins, 27. júní, svo af því sjest, að vöxtur fjelagsins hefir líka verið mikill það sem af er þessu ári, en þann dag teljast fjelagar alls 627.

Á árinu barst fjelaginu tilkynning um, að Magnús Nielsson, Flatey, hefði með arfleiðsluskrá ráðstafað öllum eignum sínum að sjer látnum til skógræðslu og falið fjelaginu ásamt skógræktarstjóra að ákveða, hvernig þeim skuli varið.

Engin ný verkefni voru tekin upp á árinu, en unnið að því, að fá framkvæmda friðun á skógarleifum í nágrenni Rvíkur, og þó hægt miði, þá gerir fjelagsstjórnin sjer von um, að koma því máli í höfn á næstu árum.

Fjlagið gekkst fyrir útvarpskvöldi þ. 13. maí. Var dagsskráin þessi: 1. Hermann Jónasson forsætisráðherra flutti ávarp. 2. Árni G. Eylands erindi um skógrækt í nágrenni Rvíkur. 3. Hákon Bjarnason um starfsemi Skógræktarfé. Íslands. 4. Einar E. Sæmundsen um fyrstu ár skógræktarinnar. 5. Guðbr. Magnússon um rányrkju og ræktun. 6. Hákon Bjarnason um sáningu fræs og gróðursetningu trjáa. Milli erindanna voru leikin og sungin ættjarðarljóð.

Við plöntun trjáa við Rauðavatn, Vífilsstaði og víðar voru tekin stálpuð börn og unglingar til kennslu og bar fjlagið kostnaðinn af því.

Reikningur Skógræktarfélags Íslands 1939.

GJÖLD

Félagsskatturinn	kr.	1768,93
1. Skógræktarfélagið		
a. Vætt	kr.	2676,00
b. Þyrting á hendi	—	10,56
c. Tölvuþenn	—	1016,70
d. Kostnaður	—	216,90
	—	3024,12
2. Annar	—	129,52
3. Þyrting á skattskattskatt	—	51,47
4. Framlag til Rannsóknaskýrslu	—	50,00
5. —————	—	85,79
6. Yfirskattur	—	314,90
	kr.	6812,35

TÖLJUGI:

1. Tölur fjárhagsmanna	kr.	2750,40
2. Styrkur	—	2571,75
3. Tölur af aðgangsskatt	—	483,75
4. Vætt	—	4,25
5. Jöfnun	—	900,08

Jafnaðarskækingur.

EIGNIR:

1. Skógræktir	kr.	3985,54
2. Skógræktir		
a. Eign til þess að	kr.	11901,10
b. Eignir	—	1324,36
	—	13220,35
3. Aðrir skógræktir	—	251,05
4. Rannsóknaskýrslu	—	2000,00
5. Skógræktir	—	282,29
6. Þekkt	—	650,00
	kr.	19904,30

SKULDIR:

1. Eign til f. til vaxa, afmáttar	kr.	1580,00
+ Rannsóknaskýrslu	—	2000,00
	—	1780,00
+ Jöfnun á skógræktir	—	500,05
	—	10970,35
2. Skógræktir		
a. Eign til f. til vaxa	803,93	
b. Vætt 1939	34,52	
	—	808,35
3. Skógræktir	—	989,77
	kr.	19904,30

Eignir og skuldir skógræktir

læstir á 26. júní 1941.

Höfundur: Skógræktir

Skógræktarfelag Borgfirðinga.

Fjelagið var stofnað 5. nóv. 1938 í Borgarnesi að tilhlutun Ungmennasambands Borgarfjarðar. Fyrsti aðalfundur þess var haldinn 29. maí 1939.

Fjelagar í árslok voru:

- a) Æfifjelagar 1.
- b) Ársfelagar 63.

Helztu framkvæmdir fjelagsins frá stofnun eru þessar:

- a) Girt ca. 22 ha. skógarstæði í landi Bæjar og Varmalækjar. Girðingarlengd rúml. 2100 m.
- b) Komið upp birkisáðreit að Hvanneyri; einnig verið sáð lítils háttar af reynifræi.
- c) Það, sem háð hefir framkvæmdum fjelagsins, er fjárskortur. Hefir það enn ekkert fje haft til afnota annað en fjelagsgjöld og girðingarefni, sem Skógrækt ríkisins veitti.

Virðingarfyllst

Haukur Jörundsson.

Skýrsla um störf Skógræktarfelags Skagfirðinga 1939.

Aðalfundur Skógræktarfelags Skagfirðinga var haldinn að Varmahlíð 9. júlí 1939. Forstöðukona fjelagsins, Ingibjörg Jóhannsdóttir frá Löngumýri, setti fundinn og bauð fundarmenn velkomna, einkum skógræktarstjóra Hákon Bjarnason, er var mættur á fundinum. Þá kvaddi forstöðukonan Jón Þ. Björnsson skólastjóra, Sauðárkróki, til að vera fundarstjóra.

Reikningar voru lesnir upp og samþykktir.

Varaformaður fjelagsins Guðrún Þ. Sveinsdóttir kennslukona skýrði frá störfum fjelagsins á síðastliðnu ári.

15. maí var byrjað að taka ofan af plöntum í græðibeðum og hlúa að þeim. Voru þær um 706. Svo voru gróðursettar þar rúmar 1000 plöntur: reyniviður, greni, fura og lævirkjatrje. Einnig færðar birki- og silfurreyniplöntur upp í brekkuna úr græðibeðum.

Einnig voru búin til græðibeð og plantað í þau. Þá var grafin lægðin, sem á að verða fyrir samkomustað í fram-

tíðinni. Ennfremur var tekin upp girðing og færð og girtir aftur tæpir 2 ha. neðan við brautina, sem fjelagið hefir ei enn tekið til ræktunar.

Vinnan var framkvæmd af nokkrum skólabörnum undir stjórn Guðrúnar Þ. Sveinsdóttur kennslukonu. Fengu börnin plöntur heim með sjer. Sjálfboðaliðar, sem unnu stundir, voru þessir: Ingibj forstöðuk.; Rannveig Líndal; Leifur Sigurðsson, Stokkhólma; Sigmar Hróbjartsson, Hamri; Felix Jósafatsson, kennari, Húsey; Páll Sigurðsson, Holtskoti; Tobías Sigurjónsson, Geldingaholti; Halldór Benediktsson, Fjalli; Ottó Þorvaldsson, Vatnsskarði; Ármann Óskarsson, Eiríkur Sigurðsson og Jóhann Sigurðsson frá Löngumýri.

Elenóra Jónsdóttir og Steindór Benediktsson, Birkihlíð (Hólakoti) Staðarskólahverfi, gáfu ½ ha. til skóg- og matjurtaræktar fyrir börn Staðarhrepps. Var bletturinn þá undirbúinn, fluttur að áburður og börnum gefið til kynna, að koma 2. júní til að gróðursetja plöntur. Þessi börn mættu: Aldína Ellertsdóttir, Holtsmúla; Edda Skagfeld, Páfastöðum; Guðlaug Arngríms, Litlu-Gröf; Guðbjörg Á. Hafstað, Vík; Ingibjörg Þórðardóttir, Kjartansstöðum; Bogi Guðmundsson, Steinholti; Skarphjeðinn Pálsson og frú Elenóra Jónsdóttir, Birkihlíð. Voru settar niður 150 plöntur í stykkið norðan við læk, sem fellur um það. Þá komu sjálfboðaliðar úr hreppnum til að girða, grafa skurð til þess að þurrka upp blettinn, og herfa. Voru það þessir: Jakob Einarsson, Dúki, plægði; Tobías Jóhannesson með traktor; Sveinn Þorsteinsson Stóru-Gröf og Guðmundur Sigurðsson, Reynistað, grófu skurði. Þessir unnu að girðingunni: Steindór Benediktsson, Skarphjeðinn Pálsson, Birkihlíð; Magnús Jónsson og Baldur Jónsson frá Mel; Guðmundur Jónsson og Óli refahirðir, Reynistað; Friðrik Margeirsson, Ögmundarstöðum. Þessir luku ei við að girða blettinn, og varð því að kaupa nokkuð út. Steingrímur Michelsen og Sigurbjörn B. Hólm fluttu efnið að blettinum.

Gerð var tilraun með matjurtarækt; gekk það sæmilega.

Á Sauðárkróki var gróðursett talsvert af plöntum, t.d.

fjekk Jón Björnsson greiðasali 50 plöntur, er voru gróðursettar í skjóli upp á Nöfunum. Fóru þær vel að í sumar.

Einnig voru gróðursettar blóm- og trjáplöntur (einkum víðir) í brekkuna ofan við kaupúnið. Var brekkan girt fyrir 3 árum. Þá var reynt að sá blöðkufraei í auðustu partana. Hefir brekkan gróið mikið upp síðan hún var girt. Þrífst víðirinn bezt og harðgerðar trjáplöntur.

Í Litluhlíð í Vesturdal var sáð trjáfraei fyrir 4 árum. Hefir það heppnast ágætlega. Það voru mjög blómlegar plöntur, mest birki. Var bætt nokkrum greni-, furu- og reyniviðarplöntum við í vor. Þar vex vonandi fallegur skógur í náinni framtíð.

Plöntur voru víða gróðursettar fram í firðinum; er vaknaður mikill áhugi fyrir skógrækt, er kemur svo fram í verki smám saman. Í haust var víða sáð reyni- og birkifræi. Börn hjer fengust nokkuð við það. Mest var sáð í Varmahlíð og Birkihlíð.

Í stjórn voru endurkosnar: Ingibjörg Jóhannsdóttir, forstöðukona; Guðrún Þ. Sveinsdóttir, varaforstöðukona og Rannveig Línal, gjaldkeri.

23. marz 1940.

Varaform. *Guðrún Þ. Sveinsdóttir*,
kennslukona.

Reikningur Skógræktarfelags Skagfirðinga árið 1939.

TEKJUR:

1. Í sparisjóði í árslok 1938:

a. Innstæða	kr.	266.97
b. Vextir 1938	-	10.76
c. Óinnheimt árstíllög	-	8.00
d. Lagt inn í sparisjóð	-	46.93
e. Hjá gjaldkera	-	<u>18.16</u>
		- 350.82
2. Styrkur frá Búnaðarsambandinu ..	-	200.00
3. Frá Staðardeild í K. S. til Birkihlíðar.	-	100.00
4. Inn fyrir plöntur	-	40.20
5. Ársgjald frá 128 fjellögum ² / ₀₀	-	<u>256.00</u>
	kr.	947.02

GJÖLD:

1. Skógræktarrit 132 eint. kr.	77.00	
2. Plöntur keyptar fyrir	100.80	
3. Hálf girðing borguð Boga að sunnan	60.00	
4. Afgjald til Valdimars Guðm.	45.00	
5. Áburður og vinna Jóh. Sig., Löngum.	12.00	
6. Vinna við girðingu Brynl. Sigurjónss.	16.20	
7. Garðáburður	20.00	
8. Símtöl samtals.	5.95	
9. Fæði og kaup Baldv. Bjarnasonar.....	8.00	
10. - - - Sig. Ólafssonar í 3 daga	46.00	
11. Ein skófla keypt	5.75	
12. Flutningsgjald að Varmahlíð.	4.00	
	-	400.70
Til Birkihlíðar:		
13. 66 staurar, krókar og karbólin	67.10	
14. Flutningur og ydding staura	4.25	
15. Uppsetning girðingar	24.60	
16. Horn og hliðarstaurar	19.00	
17. Flutningsgj. og uppskipun á vírneti	4.00	
18. 8 bílar áburður 6/	40.00	
	-	159.10
Eftirstöðvar í árslok:		
a. Í sparisj. 234.66+vextir.	241.70	
b. Í K. S. eftirst. af tilf. styrk	32.90	
c. Ógreitt árstíllag frá 44 fjel.	88.00	
d. Hjá reikningshaldara G. Sv.	24.62	
	-	387.22
		kr. 947.02

Eignareikningur Skógræktarfel. Skagfirðinga árið 1939

EIGNIR:

1. Varmahlíðarland :		
a. 10 dagsláttur úr Brekkuparti	kr. 450.00	
b. Girðingar (gamlar)	350.00	
c. Ný girðing kr. 70.00 + 16.20 =	86.20	
d. Umbætur á landinu og trjágróður	500.00	
	-	1386.20
2. Birkihlíðarland:		
a. Landið sjálft	75.00	
b. Kostnaður (girðing)	159.10	
	-	234.10
3. Eftirstöðvar samkvæmt reikningi	-	387.22
	kr.	2007.52

SKULDIR:

1. Eftirstöðvar af kaupverði í Brekkuparti ..	kr.	180.00
2. Hrein eign	-	1827.52
	kr.	2007.52

Skýrsla Skógræktarfelags Eyfirðinga.

Skógræktarfelag Eyfirðinga var stofnað, 11. maí 1930. Fjelagar voru í árslok 1939:

Æfifjelagar 24.

Ársfelagar 7.

Helztu framkvæmdir fjelagsins eru þessar á síðastliðnu ári:

1. Girðingar: Auk viðhalds á girðingum, sem var venju fremur mikið, var girðingin við Garðsárgil lengd um ca. 300 metra, og hefir fjelagið þá reist girðingar nálega 8 km. að lengd, sem hafa kostað kr. 8.157.47.

2. Plöntur: Í Vaðlaheiðargirðingunni voru gróðursettar á síðastliðnu vori um 11 þúsund plöntur, þar af voru um 3 þúsund barrviður, en hitt um 8 þús. birki úr Vaglaskógi. Hefir þá verið gróðursett í þeirri girðingu alls um 22.600 plöntur, þar af 16.400 birkiplöntur og 6.200 barr- og víðiplöntur. Í Leyningshólum voru gróðursettir 2-3 hundruð barrviðir.

3. Eignir fjelagsins auk girðinganna, sem þegar hafa verið taldar, að kostnaðarverði.kr. 8.157.47

Varasjóður- 1.279.65

Eftirstöðvar ársreiknings- 250.87

Munir- 95.00

kr. 9.782.99

Fjelagið skuldar víxillán að upphæð kr. 750.00.

Fjárhagsörðugleikar draga mjög mikið úr framkvæmdum fjelagsins og má þó segja, að málaleitunum þess hafi verið tekið sæmilega af því opinbera, en almenna þátttöku í fjelagsstarfinu vantar mjög tilfinnanlega enn sem komið er.

Þó, er vert að geta þess, að margir hafa á liðnu ári

styrkt fjelagið með því, að vinna að gróðursetningu endurgjaldslaust.

Annað örðugasta viðfangsefni fjelagsins er að fá plöntur til gróðursetningar. Hingað til hafa þær að mestu verið fengnar úr Vaglaskógi. En það, sem þaðan er hægt að fá, er hvergi nærri til að fullnægja þörf Skógræktarfelags Eyfirðinga, hvað þá meira.

Mál þetta var mikið rætt á síðasta aðalfundi fjelagsins og að umræðum loknum samþykkt einróma svohljóðandi ályktun:

»Fundurinn lítur svo á, að skortur á trjáplöntum til gróðursetningar valdi miklu um, hve hægfara gengur með skógggræðslu hér á landi. Ályktar því fundurinn að fela stjórninni að vinna að því, að sett verði upp og starfrækt í grennd við Akureyri skógræktarstöð, sem ali upp af frásáningu trjáplöntur til eigin nota og sölu við svo vægu verði, sem unnt er.«

Rekstrsreikningur Skógræktarfelags Eyfirðinga 1939.

	Innborgað:	Innborgað	Útborgað
1. F. f. ári:			
a. Sjóður ,	kr. 52.50		
b. Árstillög	- <u>20.00</u>	kr.	
	-		72.50
2. Styrkur frá Ríkissjóði.....	-		1000.00
3. - - Sýslusjóði Eyjafjarðarsýslu.	-		300.00
4. - - Búnaðarsambandi Eyjafjarðar	-		150.00
5. Árstillög 73ja fjelaga 1939 að 3/4 hlutum	-		273.75
6. Árstillag 1 - 1938 - -	-		3.75
7. Vextir:			
a. Af sparisjóðsinnstæðum	-	18.54	
b. - innlánskírteini . ..	- <u>49.65</u>		
	kr. 68.19		
að frádr. 1/4 til tillagasj.	- <u>17.05</u>		
		-	<u>51.14</u>
		Flyt kr.	1851.14

flutt kr. 1851.14

Útborgað:	
1. Afborguð víxilskuld	kr. 700.00
2. Kostnaður við Leyningshólaskóg:	
a. Girðingarefni kr.	72.32
b. Viðgerð	- 25.00
c. Flutningur o. fl.....	- 62.75
	- 160.07
3. Kostnaður við Vaðlaheiðarskóg:	
a. Gróðursetning og plöntur	- 474.25
b. Kostnaður við girðingu og gæzlu.....	- 85.50
	- 559.75
4. Kostnaður við Garðsárgilsreit	- 22.00
5. Ýms kostnaður:	
a. Aðalfundur	- 11.80
b. Vextir af víxilskuld	- 51.35
c. Þingl. og stgj. af samn.	- 22.40
d. Ársrit Skógræktarþjel.	- 54.40
e. Aðgerð á áhöldum o. fl.	- 18.50
	- 158.45
6. Til næsta árs:	
Innieign í sparisjóðsbók	- 250.87
	<u>kr. 1851.14 kr. 1851.14</u>

Varasjóður 1939.

Tekjur:	Tekjur	Gjöld
1. Eign f. f. ári	kr. 1170.10	
2. Vextir 1/4 af 68.19	- 17.05	
3. Árstíllag að 1/4 hluta	- 92.50	
Gjöld:		
1. Eign til næsta árs:		
a. Í sparisjóði.....	kr. 138.28	
b. Á innlánsskírteini	- 1141.37	
		<u>kr. 1279.65</u>
	<u>kr. 1279.65</u>	<u>kr. 1279.65</u>

Listi yfir trjáplöntur frá Skógræktarfélagi Íslands, sem úthlutað var vorið 1939.

	Frá Akureyri.		Frá Reykjaví.	
	Fura.	Gíftur.	Fura.	Gíftur.
Barnaskólinn í Hafnarfirði.....	300	210	300	
Helgi Rannarson, Hólmur.....	30	30		
U. M. F. Vefarhósti, Reykjavík.....	400	400		
Þingstíkinn í Reykjavík.....	300	400		
Kjeldur Kjartansson, Hólmur.....	400			
Barnaskólinn í Reykjavík, Bálafell.....	300	100		
U. M. F. Dæmings, Skerufell.....	300	300		
Skógræktarfélag Skagfirðinga.....	500 (skógr.)	300 $\frac{1}{2}$		
Sveinur.....	400 (skógr.)	300 $\frac{1}{2}$		
Jón Magnússon, Skógr., Hafnarfirði..		30		
Ölfusellinn.....	2500	1900		
Skógræktarfélag Eydísar.....	300 (skógr.)	300 $\frac{1}{2}$		
Laugavegurinn.....	1000	20 $\frac{1}{2}$		
Hvannagruskólinn.....	1000			
Leifur Vighnæsinn, Gullbrunnur.....	100	20		
Helldur Sigurðsson, Borgarnes.....	300			
Ólafur Árnason, Múli.....				60 $\frac{1}{2}$
Sigríð Jónsdóttir, Akureyri, Landeyjum			30	
Barnaskólinn í Bæk, þannig á Múli		2300	3700 $\frac{1}{2}$	
Sveinur.....			2900 $\frac{1}{2}$	
Sveinur, þannig á Velluðunni.....	1190	3190		
Jónas Þór, Akureyri.....			250 (skógr.)	
Sveinur.....			250 (skógr.)	
Sveinur.....			250 (skógr.)	
Leifur Árnason, Akureyri.....			250 (skógr.)	
Sveinur.....			250 (skógr.)	
Sveinur.....			500 (skógr.)	
Skógræktarfélag Jón-Árnasonar.....	100 (skógr.)	200		
Sveinur.....	100 (skógr.)			
Samtala	12450	6460	7850	60

Skógræktarfélag Íslands.

STAFNA.

Váldur Björnsson, fors. forseti.
 Guðmundur Magnússon, forseti.
 H. J. Mathiasen, varaforseti.
 H. J. Mathiasen, varaforseti.
 Guðmundur Magnússon, varaforseti.

KARLSPÖKUN.

Agnes, dóttir, eigna. Mathiasen.
 Páll, dóttir, eigna. Mathiasen.
 Arni, dóttir, eigna. Mathiasen.
 Hósti, dóttir, eigna. Mathiasen.
 Hósti, dóttir, eigna. Mathiasen.

HEIMTÖNGUVERK.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

LEIÐTÖNGUVERK.

Agnes, dóttir, eigna. Mathiasen.
 Arni, dóttir, eigna. Mathiasen.
 Hósti, dóttir, eigna. Mathiasen.
 Hósti, dóttir, eigna. Mathiasen.
 Hósti, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

Fréðingur, dóttir, eigna. Mathiasen.

- [illegible]

Notið ávalt:

Benzín

Sólarljóv
(Water White)

Jarðolíu og

„ESSO-LUBE“ Smurningsolíur

Aircraft — Drift — Boat

HÍÐ ISLENZKA STEINOLÍUHLUTAFJELAG

Húseigendur!

Áður en húsnæðis- og veitingastofur
skella 4, er nauðsynlegt að vera
búinn að málum þökin úr

HARPO-dýrarnamálningu.

LÖKK OG MÁLNINGAR **HARPA**
VERKSMÍÐJAN

Stíll 1647-42-1007

Fagrar tenbur.

Þessháls góða tilfuguðar manntíðin fagnar þessum, hálfr og stórka, in samræði og hversleyd veldis þess að GERM ACID lán að vera þessu og spila. GERM ACID setur á ferlin og hægðina og veður ríðinu og ofrenn úþægðina.

SQUIBB TANNKREM og góða tannbrenn er ómismunlegt vinnu eigna megin ríðinu.

SQUIBB TANNKREM verða góða vinnulega vinnu; það verður þess GERM ACID. Þú finnst þess þess eigna ein, sem skoða tannlífina og hla vinnuinn tannuina.

SQUIBB TANNKREM hlaðhlaðinu og vinnuinn aftréngi og hlaðinu tannuinn.

SQUIBB TANNKREM

CHAMILL SKYRIR.

O. JOHNSON & KAAER H.F.

Eitt af því, sem róg er til af í landinu, er kærðslur. Góðir og bálar malar um verðar eldi flakar á landi og seldur þeir verðar gjaldsamt. En það er hægt að gera kærðslur á gjöldum gjafgjafmanna með því, að nota góð af þeim á hvern einasta hátt, sem það þeir bæti að til, og þessa í því stöð stöðvatar vörur.

Það er sína mikil menning og menndómur að nota það, sem harslata er í landinu, á höggumgjöldum höll, eins og að vera þruggur og allsinn til aðdrótta um en de halm.

Það er ekki gott á góðum mál höll hafi þu áður. Kærðslamar eru hvalþeggja: góður malar og áður -- og iðneskur.

Grænmelisverzlun Ríkisins.

Siglingar eru nauðsyn.

EN fjörflekkaða eru þær þó nauðsyn fyrri þar, sem
eittinn býrsta og verða að skipa í siglingar, sem
fara til sveigjagurinn í til annars lands.

Það er miðað þessu í þessum ástandi að þessu, að eigi
líkist þessu til þess að ástand siglingar landanna
og siglingar til ástandi land, þess í hlöðu ástandi.
Þetta er þessu verður stjórnað að vandræta, og þessu
þessu þessu með þessu, að þessu og þessu. —
Láum þessu þessu þessu — þessu og þessu þessu.

H.F. Eimskjöldur og Íslands.

Flókagerðin

Lindgren et al. 41 H

KALIPU

Urbach,
Ungersbach,
Hofen,
Hofen,
Hofen,
Hofen, & Hofen.

FRAMLEIGH and SELZ

Fluorocarbon pigments for
highlights, etc.

Athugi!

Það er hæðarauki að þvi að
kaupi sport-órnunur sem mest
í sama stað.

Við framleiðum og seljum hamp
mönnum og kaupfélögum:

THE

References

Seed number

Singapore

Stentless

5644 • J. Neurosci., September 24, 2008 • 28(39):5639–5646

5. *Chrysomelids* (Coleoptera: Chrysomelidae)

Standard and Young's modulus data

Environ Biol Fish (2015) 98:1039–1050

Belqajagerðin

Verlagshaus T. — 2 km 1910. — Berlin.

Glugga! Hurdur!

or all until it has been

Trjesmiðja Magnúsar Jónssonar

Unterlag 20 = 5120 5793

ÁBURÐURINN

er eitt af undirstöðu-
atriðunum við alla
garðræði, hvort sem
er til nytja eða hryðis.

Tilbúni áburðurinn,

eykur notagildi bó-
fjátaburðarins og ger-
ir ræktunina óháðari
jarðvegi og tíðartari.

Eins og þjór seld og bend á

munuð þjór uppskera.

Áfengisverzlun Ríkisins

Þekur einhverjett hér á landi
á tilbúningi hjóvanna, límsins,
andlilsvanna og hókunardropa,
þessi hefur oroadur og spá-
tus við framleiðsluna eða ekki.

Þú er Áfengisverzlun Ríkisins
einnig heimilt að flyta þessar
vörur til húsins þá allhófundu.

Verzlunir skali sjá til henn-
ar, þegar þær vantar þessar vörur.

Reiðagata
Ráðgjafarvæðing
Hafsléttur

Július Björnsson

Íslenskt vefbúnaðarvæðing.

Reykjavík
Sími 2000

Íslendingar!

Land þitt er gott og þú ert
annast alla hlutina þína með
þessu góðum landi þínu.
Hver sem er innviðun-
ga eða vörðunin er að
ræða, ætluð þú ávallt fyrst að
eða síð me eða umboðunum
þína, sem eru á öllum hönd-
um landsins.

Skipaútgæta ríkisins.

Kaupum

Karlinusinn
Lambarkinn
Selekinn

þessa verði

Magni h.f.

Þingholmgata 25 — Sími 2000 & 2001.

Doztu Cigaretturmur
í 20 stk. pökkumun
á kr. 1,50 vru.

Commander

Westminster
Virginia Cigarettes

Bíðir til hjá

***Westminster Tobacco Company Ltd.,
London.***

Framleiðir og selur í heildsölu:

Almannabætur, almannatæk, kjótt og vín.
Aukurð á breið hangibúga og ljóða hanna tegunda.
Heildisbúgðir frá Eyrjastuðnum og Ragnbjörk.
Landlag fullkomnað frá af matvænum.
Hangibúgðir ljóðanna.
Rallapylsur í hinni.
Sattkjöt s. 1.

Verðlaun sendur og posturir stjórnaðir ein oft hafi.

Sláturfjlag Suðurlands

Reykjavík. Sími 1245-13 Tími. Samtöku: Sláturfjlag.

Starfið er margt, -

við veðdam,
skógar- og
matsæði er
tölu þörf á
fjörflokkum
af
hogkæmum
og
húsum.

VÍR

VERGJÖRSLA - ÍSLA-ÞS 76 - Reykjavík

Starfið er margt, og miðað við þetta er starfið margt og miðað.

Kaupfjælag Borgfirðinga

Borgnesi — Sími 5

Starfrækir:

Landbúnaðarverzlun
með innviðar og vörðar skot.
Mjólkursamlag og viðurskiðverksmiðju
(Mjólkursamlag Borgfirðinga)
Kjöthúð — Stúðunir og frýðunir
Karlmannatöskunastofu

Útibú í Reykjavík:

Kaupfjælag Borgfirðinga, Laugavegur, 20 A - Sími 1511
Kjöthúðin Herðubreið, Hafnarvegur, 4 - Sími 1575

*Kjöt og sláturfjárafarðir, viðurskiðverður,
mjólkursfarðir, garðavæðir, grænmeti o. fl.*

Ejefagsbókbandið

Ígildisvæðing: Símar 3030 og 3792 Þorlákur Gunnarsson, íbúinn.

Stærð og fjöldi bókbanda er ákveðin

Þú ert alltaf í góðri vinnu og þú ert
Mikill stórur af bókbandinu.
Sér þú þetta þetta í þu all þu.

PAUL SMITH,

Reykjavík

Fréttir 125

Sími 1790

Allskonar sprengiefni.

Flóra, Austurstræti 7.

Vami yfir þu, hlum, kannaðar besifningu, þu komst
í okkar. Það er sendu mi best all þu gegn öðrum.

Flóra, Austurstræti 7. Sími 0039 & 6629.

Þetta er stórur og af öðrum málum þess.

Kaupið Hreins

Stein, Skógar, Gólfur, Þorlákur og Þorlákur.

H.F. HREINN er stór og stærsta áhættafylla og stórt
fyrir og HREINS-FÖRUR stórt og stórt.

HREINN H.F., Barðulig 1, Sími 3444 & 4091

Fryðið umhverfi yðar
með því, að gróður-
setja trje og runna við
heimili yðar!

A hverju vori selur

Skógrækt Ríkisins

hraustar og góður

trjuplöntur við lægsta verði.

Útsölumenn á Alnareyri
og Ísafirði. Söluán-
mör eru venjulega maí
og fyrir hluti júní.

Alþingisráðgjafi

Alþingisráðgjafi

VINNUFATAVERKSMIDJAN

Stofufélag

Sími 1275-1277

HAFNARSTR. 10-12 EDINGHÖGSHÖN (1977) SÍM. 4

fréttastofa
margrætt
vinnuleysis
s. fl.

Jóhann Rönning

Tjarnargötu 1.

Lagðir rafskráningar (húsnæð, lögskrá) Sími 4180

Útveðingartækni

Elektrisk Bureau, Osk.

Tækar að sjá aflið og skráningu.

Það er átt að skráningu,
sem og alfr. skráningu, að

VISISKAFFIÐ

sími 3655-3656

Laugaveg 1. Sími 3655. Fjölnisveg 2. Sími 2655

BLIKKSMIDJAN GRETTE

Sími 244

Grettingu 15

Þingskóli

Smíðar eftir þögn

Vatnaskóli - Öflugur - Ljósar
tíðisráðgjafi - hárskóli
þingfugla

Þingskóli og öfl. sem skráningu blökkunni við skráningu.

Kísingunum vægjum

Kristján Siggeirssonar

Sími 3875 Stórvegur, Reykjavík Félagsveg 73

Stærta og fulltrúasta kóngsgerðarmenla kerdit.

Allar leiðlaggjafi hranga í mikla lívali
Hádegja erindið um þóttu og eignast.
Fyrir þetta vinnaðu. Þessu þóttu, þessu
allt áttu og þessu í öðru um áttu og í
þessu og þessu og þessu og þessu og þessu
Væðuð þessu og þessu og þessu og þessu

Kristján Siggeirsson.

Ledurverzlun

Jóns Brynjólfssonar

ÍMöguls í Brynjólfssonar

Reykjavík

Sími 3077

Skiðalegur:

Kjörri

Kviðir

Hálsar

Skiðalegur:

Kviðir

Hálsar

Hálsar

Shian:

Bókabands

Hálsar

Töskur

Þessi sendur um allan land þessu og þessu.

V

Vefnaðarvörur

Afar fjölbreytt úrval.

B

Pappír og Ritföng

til verzlunar- og skólabarfa.

K

Leður og Skinn

til skó- og reitgjasmíða.

Verzlunin

Björn Kristjánsson

Líftryggingar.

Pórður Sveinsson & Co. h.f.

Sími 3701.

Reykjavík.

Símar 4085 og 2063.

Framlesdir eftirtaldir vorur:

*Olíufélag og sjóklæð tilkoma,
Vissuvæðing, lífi og nafni lík,
Rýktakka, kottmenn,
Gúmaúðgætt, rúgla,
Gúmmikápur íverna.*

Ófugrvæðar vorur rýmast állsni eittad-
ur þess vaxlagarþetta og þessleigum.

Vorur er fyrir þessi og þess besta er með áðerni

Sjóklæðagerð Íslands h.f.

Reykjavík.

Byggingarefni:

Sement, Dúgla, Holpappi, Sæmarr, Kalk,
Stoppastyrktarjárn, Steypumátarir, Línalei-
ur, Piltapappi, Látúnsfúttar, Gólf- og vegg-
fílur og Líampur.

Eldfærir:

Allstærar eldaufjar, svartar og hálfræ-
ðgeraðar, Þvattapottar. (Þar á meðal kúfu-
og eldaufjar) o. fl.

Midstöðvartæki og vatnsleiðslur:

Allstærar midstöðvartæki: Öfvar, Katlar,
Midstöðvartæki, Línafremur, Pípur,
Pípaföllur, Varnspípur, Dælur, Vatnsbrú-
ar, Kranar, Vantar, Vatnssalernir, Jarðbú-
ur, skólspípur, Bæðir, Bláslunurhóld,
Þvottakúkur o. fl. og fleira.

Vjalar og verkfæri:

Stefnstöðvartæki, Járnbrautaragnar,
Járnbrautarstærar, Hjólbúar, Skóflur og
Göflur.

Öllum fyrirspurnum svarað græðilega.

Jón Þorláksson & Norðmann

Reykjavík

Staðnúmer: 34400000

Núm. 1280

Marie

Cream Crackers

Piparkökur

Matarkex

Kremkex

VEGGFÖÐRARINN

Kolasundi 1.

Sími 4484.

Höfundur dvalir ísmargættandi í fullkomna óvöld:

Veggföður,
Veggpappa,
Veggpappi.

Gílföður,
Gílfpappa,
Gílfpappi.

og tilkomaar málningavörur frá 1976 á 1986 e.t.
Búðir og öðrar vörur sem eru gífurlega og gúmmi-lín.
Sendu upplýsingar og tilboðin til öðra hagræma yfir vega.

Sendum um allt land gegn póstkröfu.

NYJA EFNALAUGIN

AFGJAFISLA
SÍMIR 4484
LITUN
SÍMIR 4484
SÍMIR 4484
SÍMIR 4484

NYJA
EFNALAUGIN
PLIOT
REKENDUR

Gunnar Gunnarsson, Hávalagata 25.

Munið Nýju Efnalaugina

Athugið!

Sølu-: Hrossabúðir
Ullarhléist
Gúmiskó
Bæturimmi

og önnur góðir vörur.

Gúmiskógerðin. Laugavegur 88. Sími 5113.

SHELL-smurningsoliur

Á ALLAR VJELAR.

Eru og veita ávallt bestar.

SHELL SMURT ER VEL SMURT.

Seyðitíðir myndirnar **SILURSKEIFAN**

FRIGG Áhúst flug, er Áhúst flug áhúst flug.

Gætið þess,

að hafa elgur yðar lífveru öváttryggtar.

7 aðal útgáfugrúpur um samt 834

Nordisk Bræðforsikring

Vorungata 1 — Reykjavík — Sími 2869 — Box 1018

BÆKUR

PAPPÍR RITFÖNG

Bókaverzlun Siglúrar Eymundssonar

og Bókabúð Austurbæjar, B. S. E., Langav. 35

Sími 1035 & 1065

Reykjavík
Sími 1035 & 1065
Símanúmer 09000000

Timburverzlun Árna Jónssonar

Vinnastofa með aðstoðunum ljósmannastofu af
nýjustu gerð. Því af alldýrari hluti af afgerðum
u. fl. — og þessum á hluti, á skólanum línu,
með nýjum og holti hluti, af málum og málum.

Kellogg's All Bran

er ráðlagt af læknum.

Kaupið pakka strax í dag

Kellogg's
ALL-BRAN

714

sem vinnur þug á meltingu/loysi.

Þæst í öllum lyfjabúðum og verzlunum

Bókaútgáfa Búnaðarfélags Íslands

1. Búnaðarrit.

Ársgangurinn hefur verið 20 afli. Hver af þessum bændi Búnaðarfélaginu N. Arbores 1 skr. 2000, en þeir þótt góð skrifur miðlaði og þá þá Búnaðarritið með þessum bændi.

2. Búnaðarrit.

Al þessu hefur fjölgað með af.

- a. KENNISLA: RÖK I EFNAFRÆÐI, eftir Þóroldur Arbores, 100 bl., Reykjavík 1921. — Innbætur kr. 1.75.
- b. FUNDURFRÆÐI eftir Þóroldur Arbores, 200 bl., Reykjavík 1921. — Innbætur kr. 3.00, óbætur 7.50.
- c. LITTRAFRÆÐI HJÓFARINS, eftir Þóroldur Arbores, 200 bl., 1921. — Innbætur kr. 7.50, óbætur 10.00.
- d. HESTAR eftir Þóroldur Arbores, 200 bl., — 1921. — Innbætur kr. 9.00, óbætur 1.00.
- e. JARÐINGAR, eftir Þóroldur Arbores, 100 bl., 1921. — Innbætur kr. 4.00.

3. Skýrslur Búnaðarfélags Íslands.

er skýrslur frá öðrum starfsmönnum félagsins og öðrum félagslegum hlutum félagsins í landinu. Al þessu hefur fjölgað af með af. 12 bændi eftir 1921, alla samt. 800 af. Verð kr. 1.00—2.00. Áttu þá samant. Verð þess 7.00 í öðrum hlutum.

4. Freyr.

innbætur, sem eftir bændi landinu eftir af þessum. Kostar 1 króna 2 af.

5. Minningarrit Búnaðarfélags Íslands.

2 bændi. Verð kr. 1.00 í handi og kr. 3.00 skrifuð bændi handi.

Fyrir

sveitabændur:

Tjóði, fjöldi heganla,
Reipakabelli,
Lauver,
Silfangenot,
Sodgar,
Máltingarinnar afhönnar,
Tjörur afhönnar,
Sagur afhönnar,
Stærðfræðir, frættir safat og safat,
Gæmslufélagið, fjöldi heganla,
Gæmslufélagið, fjöldi heganla,
Ofurfræðir afhönnar.

Veidarfélagsverðandi **GEYSIR**

Síni 1950.

Þar, sem það hefur gengið,
múkið, að þið séu þessir þar best og ljúka.

Veidarfærir

Þið er svoður
þessi þessi.

Þið er og vóla.

Regnfatnað.

Stóru úrvalið
Móttugi til ferðalaga!

þið er
þið er
þið er.

VERÐANDI
VEIDARFÉLAGSVERÐANDI

Síni 1950 — Lögfræðsla — Þessir.

Allskonar
Girðingaefni
fyrirliggjandi.

Liverpool

Stíð 1125.

Ef þjer ætlið að byggja

ibúðarhús, þeymslúhús, gripahús,
frysihús, eða hverskonar byggingar
sem er. þá stendur yður til boða

35 ára reynsla okkar í framleiððu á
allskonar steinstryggunum, einangrun-
smálum og fleiri byggingarvörum.

H.Í. Pípuverksmiðjan, Reykjavík,

Símar 2551—2751—2851.

Morgunblaðið

Ísamt sunnudagsblaðinu LESBÓK er
langstærsta, fjölbreyttasta og
fithreiddasta blað landsins.

8 SÍÐUR DAGLEGA

Flytur við fjölda í ljóðfönum, afstærstu um
sálmennu, fjölskrúðlegu sögu og öðru,
sjónafræði, eða fjöru ljósafræði o. s. fr.

Flytur daglega beztu erlend-
ar og innlendar frjettir, sem
hjer birtast.

Morgunblaðið frjettast flest

Morgunblaðið lesið mest

Er því langbesta auglýsingablaðið.

Hreinlætisvörurnar

— sem eru eliztast allra barnanna:

HEANNO fagðigar...
STILFO elímfagðigar,
SÖNN ofnagur
STINDOLINS elímfagðigar
HÖKKITTS þessatíðar.

Fæst í flestum verzlunum.

Þrjónastotan MALÍN

Laugaveg 20 B

Sími 4690.

hæfur alltaf muna og minna þrjón-
leggjandi af þrjónavörum, sinkum
tilskenu barna og kvendamað.

Vinnu og allur félagangur er fyrir löngu viðvekkundur.

Aukið vinnu í landinu.

Kaupið þrjónavörur frá

Malín.

Hinnir ágætu

GEFJUNARÞÚKAR

Þú ert fátækari að hrota kúrnýgningu þess.

fullnægja Glum þeim
orðum, sem frkasi
verða gerðar. Þér eru
mjúkir og *hýfir*,
en jafnframt snöggir,
áferðarfallagir
og *smekklegir*.
Það er gagnlaust að
tala um heilsuvæðing,
ef menn kunna ekki
að klæða sig í sam-
hengi við það lífslag,
sem þeir elga við að
búa.

Klæðaverksmiðjan

GEFJUN

Ákureyri

Leita í Adyrenett, Breyfisk og í kúrnýgningum um allt allt.

Happdraetti Háskóla Íslands

býður yður tækifæri til
stórhappa fyrir lítið gjald.

$\frac{1}{2}$ ársmiði kostar 60 kr.
 $\frac{1}{4}$ miði kostar aðeins 15 kr. á ári.

Margt gott fyrir sveitamenn:

Öflugarnatur sál. — Vinnufarnatur sál. — Klæður og klæðastofur. — Gæmmistilgjaf sál.

Bláulögavörur sál. „Medusa“-sement og málning. Blk. Askalt, Þaklakki, Heltfara, Carbolita, Blakkebornik. Væð, fluggastopp, Sammur slóttur.

Reipkuðell, Tjöld, Ábreiður, Silungarnet, Netagarn sál. Smurningsvolar og fútt slóttur (i. d. fyrir slóttur og slóttur).

Væður sál. (i. d. kvæðurarnar, Bláefni, slóttur, og margt annað).

Perðaprimmar — Vegglaupar — Öflugarnar — Ring-Storvirkur — Dætur sál. — Stöngur sál. — Blakke sál. — Hæðvörur — Smáttar — Præmar Bláttóttar — Landvörur.

Ábygnin viðskilt.

Hægt laupa vörð.

VERZLUN O. ELLINGSEN H.F.

Stofufel: „Ellingarn, Reykjavík“

Telur: 3605 og 3606.

Búnaðarbanki Íslands,

Austurstræti 9
Reykjavík

Bankinn tekur á móti fjö til
ávöxtunar:

í sparisjóð,
á innlánsskírteini,
í hlaupareikning.

Greiðir hæstu vöxtu.

H.F. SVANUR,

Stígr. 1414 — Reykjavík — Síminn: 566 66 66

Smjörlikisgerð

Framboðir:

Svarta-víðinnis-smjörliki.
Ísgróður og mælingar-
asta smjörlikið.

Efnagerð

Framboðir:

Allt til bókunar — soya,
sólín og fleira.

Kaffibrensla

Framboðir:

Landsins bragðbesta kaffi.
Svarta-kaffi í gulli pokunum,
nýbrennt og nýmalað.

Lakkrisgerð

Framboðir:

Fjórða af fjórhögguðum
mökum, karamellum, lakkis,
borðum og fleira.

